

ROJANÛ

kovara huneri çandi û edebi

5
1984

NAVEROK

Nameyeñ xwendevanan.....	3
"Hawar".....	4
B1 Çaveki Mitolojik, Folklorik û Politik	
Naveroka Newrozê.....	10
Zembilfiroş.....	16
Du Gili L1 Ser Peyvên Sinonim.....	18
Rûpelek J1 Dirokê: Mesture.....	20
Newroz.....	22
Niviskareki Nemır Şolohov.....	23
Apê Selim Serê Xwe Dani.....	25
Zordestiya L1 Ser Kurdan.....	27
Çûçık û Istiri.....	28
Civina Niviskaran.....	29
J1 Nav Weşanan.....	30

Ev sûretê rûpelê pêşin jî aliyê
wênekare ûris T.N. Yablonska da
hatiye çekirin.
Navê sûretê "Pirejineke Kurd"e.

SAL : 6
HEJMAR: 48

XWEDÎ : Komela Karkerên Kurdistan
L1 Swêd

BERPIRSIYAR : Rohat
NAVNIŞAN : Karlbergsv. 32B. nb
113 27 Stockholm

TELEFON : 08-328251
HESAP NO : PG. 458980-0

UTGIVARE : Svensk-Kurdiska
Arbetar Föreningen

ANSVARIG UTGIVARE : Rohat
ADRESS : Karlbergsv. 32B nb
113 27 Stockholm

PG : 458980-0

JÎ XWENDEVANAN

ELMANYA

Hevalên hêja, kovara we ya giranbî ha û nîrx, hejmarê sêwemin kete destê me. Dî her hejmarekê da, lî ser zîman, tore û çanda gelê me, em ronî dibîn. Bî bawerîya mî, Roja Nû gelek tîştên hêja û wundakîrî dikoline, derdixê ser rûyê erdê û radixê ber bala xwendevanan. Jî ber vê yekê, Roja Nû dî warê çand, tore û hunera gelê me da bûye baxek jî baxê nêrgîz û kulîlkên Kurdistanê. Disa dî vî wari da, bûye dareke nemîrd reh berdaye bî çiya, detîl, rez û destên Kurdîstanê.

Ew, dî her hejmareke nû da hunermend, zane hozan û ronakbirên me, bî me dîde naskîrîn. Ew dî nav rûpelên xwe da hertîm cih dîde zaneyên mezin wek Ahmedê Xanê, Şerefxan, Celaled, Kamuran, Cîgerxwîn, Qanadê Kurdo, Hecîyê Cîndî û gelekên mayîn. Ev yeka baweriyên me hî jî xurt dîke.

Hevalno,

Jî ber vê yekê, ev kar û barê hûn dî vî rê da pêk tinî zor hêja û delale. Jî we ra pêşketîne dîxwazîm û helbesteke xwe jî pêşkêşî Roja Nû dîkîm.

Fexri
Mannheim-Elmanya Federal

ROMANYA

Berpîrsiyarên "Roja Nû" ra:
Hevalên hêja,

Ez gelek sîlavên şoreşvani jî we ra rêdîkîm.

Ez geleki pê kêfxweş bûm, dema mî "Roja Nû" dî. Ez hêvidarîm ku hûn, wê herdem jî bo me bîşînin.

Hawar
Romanya

AWUSTURYA

Jî nîviskar û berpîrsiyarên
kovara "Roja Nû" ra :

Em, du kurdên jî Kurdistanê bakûr in. Em zehf serbîlînd û serfîrazîm ku we kovarek wek kovara "Roja Nû", evçend bî pîrberî, hunermendî û welatperwerî pêk aniye. Hêviya me, domandî û serfîraziya kovarê ye.

Em dîxwazî bî bî abonemanê kovarê.

Hemûşk pîrtûkên mamoste Cîgerxwîn (1-7'an), hûn jî me ra rêbîkî, emê zehf berxwedî û dîlxweş bî.

Me hertîm jî xebatên çandî, wêjeyî û kurdewarî agahdar bîkî.

Emê, bêgotî dîravê pîrtûkan jî we ra rêbîkî, heke jî me ra bêtî şandî û têkevî destê me.

Serfîrazi, serketî û dîlxweşiya we daxwaza dîlê me ye.

Bîrayên we
M.M. Ararat û Xurşî

EREBÎSTAN

Jî ber ku hûn, bî hezaran kîlomêtir jî Kurdistanê şîrîndî û disa bî derd û dîjvarîyên gelê kurd, yê kûr va mîjûl dibî, ez sîpasî we dikîm û serfîraziya we dîxwazîm.

Eger hûn bîkarî bî jî me ra, pîrtûka ku tevgerên gelê kurd (1925-937) de wextekî kurt da bîşînin emê pîr dîlxweş bî.

Ş.A
Suudî Erebîstan

FRANSA

Hevalên hêja .

Kovara Roja Nû, dî aliyê çand û edebîyata kurdi da roleke gîrîng dîlîze. Daxwaz û hêviya me pêşdaçûyîna wê ye

H.A. PARÎS

DI NAV DIROKA

EDEBIYATA KURDI DA

ROLA KOVARA

"HAWAR"

KURDOX

NAL 9 HEJMAR 37	HAWAR	ANNEE 9 XI HEJMAR 37
SEMME 29 KANSAPESE 1911		SAMERE 29 DECEMBRE 1911
KOVARA KURDI * REVUE KURDE		
TEXISTIVEN VE HEJMAR		
Tezra Qurane	Dr. K. A. Bedir-Xan	
Hollisa Cerebe P'xember	Dr. K. A. Bedir-Xan	
Dicane Mele	Qesri Cemil Paşa	
Hevina Perisane	Noretda Cef	
Kurdistan lakur	Hoşyar	
Gramêra Kurdmanci	C. A. Bedir-Xan	
Zere Ewropeye	Gemile Tache	
Di Ellantike de	Evlirehane Rofa	
Şer	Smilne Serhedî	
Reva dinyaye	Norevan	
Şahino	Stranvan	

3

ŞAM-1911
ÇAPXANA SEBATE

Tevi gelê kurd dı gelek heyamên dijwar û aloz ra derbazbûye û hin ji, dı bın baskên stemkariyê û çewsandinê da dinale lê tat û latên çıyan, xak û axa Kurdistan yên bı xûna qurbanên welatparêz hatine avdan, baweriya miletê kurd bı roja azadiyê her pirtır xurt kırım, dı vırda gotına Fırans Fanonê zıncı bı bira me tê, gava dı got: "Ew lêdana ku mın nekuje, hin mın bı hêztır dıke".

Her wısa ji niştımanperwerên kurd wek singên zêndiyane, şaxên Kurdistan, bı rûmet û şehnazi lı hember hemû babeliskên hungiri, bahozên bêzari rawestan.

Celadet Bedir Xan yek jı wan dilêran bû, ku bı hemû gıyan û canê xwe dı 15 Gulanê da sala 1932 an lı bajarê Şamê, dest bı derxıstına kovara "HAWAR" ê kır.

Ev çendsale jına kovarê kuta bûye, lê gırıngiya naveroka wê dı dilên xwendevanan da jındare û cihê bılind dı rûpelên diroka kurdi da gırtıye, rewşenbir û hozanên kurd wek Prof. Q.Kurdo jı zûda bir û baweriya xwe lı ser "HAWAR" ê nivisiye: "Eger Celadet û Kamiran Bedir Xan kovarên xwe bı dernexıstana, gelê Kurd wê nızanıba ku dı nav wi da hozan û helbestvanên navdar wek Cegerxwin kêm ninın". Lê cara yekemin ku H.Hebeş lêkolinek kûr û wırd (hûr) lı "Hawar" ê kır û navê "HAWAR U ROLA WE DI PÊŞDAÇUNA ÇANDA KURDI DA" dı hundırê 151 rûpelan da bı zımanê rûsi û bı serwêriya zanısti Q.Kurdo nama dokoriyê bı serkewtineke gewre lı paytextê Sovyetê kutakır. Dı pêşgotınê da H.Hebeş dınvise: "Du sedemên bingehin hene, ku mın "Hawar" jı bo nama dokoriyê hılbıjart, yekemin, pırsên pêşdaçuna çanda kurdi dı "Hawar" ê da heta roja iro gırıngiya xwe wındanekırıye.

Duwemin, dı hundırê "Hawar" ê da gelek gotarên dewlemend, cure cure û hawaskar jı bo lêgerinê hene.

H.Hebeş beri têkeve naveroka "Hawar" ê jına Celadet Bedir Xan bı xwendevanan dıde nasin û dınvise, Celadet jı malbateke şoreşger û niştımanperwer bû, kurê mir Emin Eli Bedir Xan bû, dı meha 26 Nisanê, sala 1897 an da hatiye dınê, bırayên wi Suriye û Kamêran bûn, Rewşen malxuya C.Bedir Xan bû, herdu xudê kurek û du keçan bûn.

Bedir Xan dı dema xwe da jı bo rızgariya Kurdistan dı bın destên sultanên Tırkiyê tekoşın da Dı sala 1842-1848 an da Emir Bedir Xan bi raperinek mezın lı dıji sultanên Tırkan rabû û beşek gewre jı Kurdistanê rızgarkır. Celadet ji lı ser rêç û şopa bawkalên xwe berdewamkır, pışti şerê cihanê yekan Celadet dı xebata ramani kurda da bı çalaki hevparbû, ew û bırayên xwe va dı damezrandına rêxırawên rêzani da ji hevkar bûn.

Dı sala 1919 an da Celadet û birayê wi Kamiran, dı amadekirina raperinê lı çiyayên Kaxtê û Melatiyê da beşdar bûn, dı sala 1922 an da Celadet û Kamiran dıçın Munşinê (Elmanya) bavê wan û bı lawê mezin va dıçın Mısırê, herdu bira lı Elmanya dı fekulteta dademendiyê da dıxûnın û hin bı serda ji Celadet bı wêjeya (edebi yata) cihani, lêkolin û lêgerina ser diroka gelê kurd xerik (mı-jûl) dıbu. Dı sala 1925 an da herdu bira vedigerın Kurdıstanê û dı şoreşa Şêx Seid da hevkarıdın, pışti gelek rêkxırawên rêzani dı hundırê yek rêkxıraw da bı navê "Xûyibûn" dıbin yek, Celadet dıbe serokê "Xûyibûne".

"Xûyibûn" raperinek bı seroketiya general İhsan Nuri Paşa lı çiyayên "Ararat" rakır, pışti vê raperinê pır kes direvin İranê û Celadet ji bı wan ra dıçe, lê hukumeta İranê ew qebûl nekır, Celadet bı xwe dı sala 1930 da nivisiye "Hukumeta İranê rêdan neda mın ku ez lı wir bıminım, jı ber ku mın xwesteka wê bı pêkneani, jı ber wê ji, ez şandım İraqê, lê ez û pır hevalên "Xûyibûnê" va çûn Suriyê". Lı Şamê Celadet, Rewşen û bı zarên xwe va cih dıgrın û lı wir dıjin.

Celadet jı sala 1934-36 an da dıbe wanedare zımanê fıransi lı dıbıstanan da, dı sala 1939 da dıbe advokat wi gelek zımanên bıyanı dızanın wek, erebi, tırki, yonani, alemani, fıransi, engılızi, rusi. Jı gıringtırın û baştırın karên wi derxıstına "Hawar" ê û pêkanina elêfbaya kurdi bı tipên latini bûn, Celadet jı xwe ra rêya lêkolin, lêgerina dirok û çanda kurdi hılbıjart û dıgot, xebata rêzani hewce bı zımên, dirok û çanda kurdi destpêbike, pêwis te pırtûk, rojname, kovar bı zımanê kurdi bên belavkırın. Celadet dı 15 têrmehê sala 1951 an da xatırê xwe jı ronahiyê û gelê xwe dıxwaze û bê vejer lı tariyê dıbe mêvan, lê berhem û samanên wi dı dilên kurdperweran da her jındarın.

Afrankarê pırtûka teze dı birê yekan da bı kurtahi lı ser diroka kovar û rojnamên kurdi dı navbera van salan da 1898-1943 dınivise, dı vır da dıbêje, lı ser diroka rojname û kovaran heta nıha hındık hatiye nıvisandın, A.Sucadi dı pırtûka xwe da "diroka wêjeya kurdi" navên (78) rojnaman û kovaran dınivise jı rojnama "Kurdıstan" da 1898 heta kovara "Roja Kurd" 1971'an.

Cemal Xeznedar dı pırtûka xwe da "Lı ser rojname û kovarên kurdi" ya bı zımanê kurdi, erebi, engılızi lı Bexdadê hatiye çapkırın, bı kurtebıri lı ser rojname û kovarên kurdi jı destpêka "Kurdıstan" da 1898-1973 an nivisiye.

Dı sala 1975 an da lı Bexdadê pırtûka Cebar Cebari bı navê "Diroka rojnamevantıya kurdi" hat weşandın.

Dı sala 1978 an da lı Bexdadê pırtûkeke zanısti lı ser diroka rojnamevantiyê jı aliyê D.Kemal Mezher hat nıvisandın. H.Hebeş lı ser va pırtûkê dıbêje, D.K.Mezher bı temami û kûrani naveroka rojnaman dı warên rêzani û wêjeyi da ronahi kırıye, ev kara cihê xwe lı nık lêgervanan gelek bı nırx û qımete....

Lı gor cihderan jı sala 1898-1943 an 14 rojname û 9 kovar ronahi ditine, "Kurdıstan" 1898-1902. "Kurd" 1907. "Têgiştini Rasti" 1918. "Kurdıstan" 1917-1918. "Pêşkewtın" 1919-1922. "Roja Kurd, Şeva Ecem" 1921. "Bangi Kurdıstan" 1922-1929. "Roja Kurdıstan" 1922-1923. "Bangi Xak" 1923. "Umida İstiklal" 1923-1924. "Jiyana Nû" 1926-1928. "Zıman" 1938-1939. "Jıyan" 1939-1950. Navê van kovaran jı wek jêr hatine nıvisandın.

"Roja Kurd" 1913. "Bangi Kurd" 1913. "Diyari Kurdıstan" 1925-1926. "Zari Kurmanci" 1926-1932. "Ronahi" 1936. "Hawar" 1932-1943

"Gelewiş" 1939-1949.

H.Hebeş dıniwîse "Hawar" şûneke taybeti dı diroka rojnametiya kurdi da gırtiye û roleke mezın dı pêşdaçûna çanda kurdi da listi ye.

REWŞA DİROKI Û DERKETINA HAWARÊ

Raperina Şêx Seid lı Kurdîstana Tırkiyê dı sala 1925 an da hat rûxandın (şıkandın), lê gel baweriya xwe jı bo azadiya Kurdîstan wında nekır, hêzên niştımanperwer dı bın durûşma "Serbestiya mafê çarênûsi" dı meha Tebaxê, sala 1927 an da dı hundirê rêkxıraweki netewi da bın yek, navê wa rêkxırawe bûye "Xûyibûn" kongıra yekê lı çıyan hat gırêdan, yek jı gıringtırın bıryarên kongirê, xebat jı bo serxwabûna Kurdîstanê bû. "Xûyibûnê" raperinek nûh amedekır û dı 28 tebaxê, sala 1927 an da serxwebûna Kurdîstanê lı gor peymana Saykıs-Piko" daxûyankır, navbenda hukumeta kurdan navçeya "Araratê" bû lı wır jı ala kurdi çıkandın, lê belê kêmasiyek vê rêxıstınê hebû, ew jı tûnebûna bernameke rêzani û eşkere bû û hêzê kurdan lı gor ya dijının jar bû. Dı 11 hızeranê sala 1930 da leşgerên Tırkan hêriş ajotın ser çıyayê Ararat û şer dı navberê kurdan û tırkanda ta 13 Tîrmehê berdewamkır, pıştı diyar bû ko ev raperin bı sernakeve, gelek pêşengên "Xûyibûn" çûn navçeyên Kurdîstana Suriyê, jı ber ko hukumeta Suriyê dı wa demeda lı gor hukumetên İranê û Tırkiyê pêwendiya xwe bı kurdan ra baştır bû, Sûriyê wa hingê dı bın destên Fıransayayê da bû. Dr. E.R. Qasımlo dıniwîse Fıransa dıxwast tevgera netewa kurda jı bo sûda xwe bı karbine, bı taybeti pıştı raperina 1925 an lı Kurdîstana Tırkiyê, Fıransa bala xwe baş daye rêkxırawên rêzani û cıvaki yên kurdan û bı hewase ke mezın bala xwe da "Xûyibûnê" jı ber ko pêwendiyên Fıransa bı Tırkiyê ra ne baş û jar bû, lê pêwiste bê gotın, gava ko pırs lı ser Kurdîstanê dihat, herdu hukumetan (Fıransa û Tırkiyê) xwe dıghandın hev û bı çalaki rêzaniyên xwe lı dıji kurdan bı cıhdıanin.

Dı 20 çıriya pêşın sala 1921 an da beşek bı çûk başor - roavayê Kurdîstanê (navçeyên El-Cezire- û El Cebel- El Ekrad (Kurdax) ket bın destê Suriya Fıransi, jı bo nımûne bûyerek diroki jı mera mēlag dıke ko çawa herdû hukumet lı dıji gelê kurd bûne yekdest, gava raperina Şex Seid rabû, hukumeta Tırkan wê nıkarıba şoreş bışkanda, eger hukumeta Fıransa rêk nedaba leşgerên Tırkan ko dı beşê Kurdîstana Suriyê ra (dı rêka çımana Bexdadê ra) hêriş xwe bajota ser kurdan. Pıştı vê hêrişê kurd neçarbûn herın navçeyên çıyan, wa hingê leşgerên Turkan bajarên kurdan zevtkırın û xıstın bındestên xwe. "Xûyibûn" kete rewşek dijwar, çend mehan em lı Helebê man, wısa dıbêje, Dr. Nureddin Zaza, hukumeta Tırkan jı hukumeta Fıransayê xwest, kurdên ko jı Kurdîstana Tırkiyê revıyan û çûn Suriyê, wan dısan veğerının Tırkiyê, Fıransa soz da hukumeta Tırkan lê soza xwe bı cıhneani, lê pıraniya kurden revıyan, şandın Şamê ta ko jı sinorê bı dırkevın, dı rewşeka wısa da "Hawar" lı Şamê hate jıne.

ARMANC Û ERKÊN HAWARÊ

Armanc û erkên "Hawar" ê dı hejmara yekanda hatiya daxûyankırın ev xalê jêrin bı kurtahine: 1-Belavkırına tipên zımanê kurdi dı nav kurdan da. 2- Xwendina diroka pêşketına zımanê kurdi, hevnezik bûna zaravên kurdi û xwendina pêwendiyên wan bı zımanên niziki zımanê kurdira. 3- Cıvandına cûreyên zargotına kurdan, çirok, stranên qehremantiyê, şahıyan, oli, metelok, u.h.d. 4- Xwendina afran

dinên kevneşopên (kîlasikên) kurdan, helbestvan û nivîskarên nûjenbar û navdar û wîsajî xwendîna karên girîng yê dirokvanan. 5- Xwendîna (sema (reş) û mûsîqa kurdan. 6- Xwendîna itnografîya (ûlîm lî ser cihdera gelan) jîna kurdan wek adetên olî. 7- Xwendîna dirok û erdnîgariya Kurdistanê.

CELALET BEDİR XAN Î XEBATÊN WÎ

C. Bedîr Xan jî hemû aliyan da rewşenbîr bû, wî çîrok, helbest, gotarên diroki dînvîsandîn û jî zîmanên bîyanî jî werdigîrandîn zîmanê kurdi, folklorî kurdan dîcîvand. C. Bedîr Xan bî gelek navan di "Hawar" ê da gotar û nivîsarên xwe çapkirin wek Hîrçul Ezîzan, Bavê Cemşîd, Xûdê Hawarê, Stranvan, Seydayê Gerok u.h.d. Naveroka helbestên C. Bedîr Xan cure-cure ne, bî pîranî lî ser welêt û zarokan hatîne nivîsandîn, di helbestê xweda "Şev bîmînê xweş" dibêje, zaro lî hîvê û sîterkan sêrdîkîn, şadîbîn, lê kesên mezîn (navsere) bêzari rojên pîsporên xwe bî bîra xwe tinîn, di helbestên din da jî C. Bedîr Xan gazi dê û bavên zarokan dîke ko ew zarên xwe bî gîyana welatpareziyê perwerde bîkîn jî ber ko berpîrsî yariyek gewre lî ser mîlên neweya nûhati heye, xwe amedebîkîn jî bo qurbana niştîman ra û hin helbestên din jî navdar hene wek "Azadî", "Bîlûra mîn" em keriyek bî çûk jî helbesta "Bîlûra mîn" bî xwendevanan dîdîn nasîn.

".....

*Bîlûra mîn, bînêre û bîbîse !
Roj çû ava,
Stêra êvarê bû geş
Û pelen ava şevên reş
Ketîne deşt û newalan
Bîlûra mîn !
Dengê xwe berde !
Dînya mîna zarokeki berşîr
Ket dergûşa xewê
Dengê xwe berde bîlûra mîn
Û jêra bîlûrine
Xema wê bîrevîne !*

C. Bedîr Xan afrandînen helbestvanên Fîransî jî yê gernas wek Lamartîna A. De Vîni, û Bodlerî û B. Hîgo wergerandîn zîmanê kurdi. Û jî helbestên Hafîze Şîrazî bî zîmanê farîsî wergerandîn zîmanê zîkmakî. Xudî "Hawar" ê wêjeya kurdi ya kevneşopî (kîlasîkî) jî dîzanî û bî xwendevanê xwe dîda nasîn û lî ser afrandînen helbestvanê zor mezîn Ehmedê Xanî gotar nivîsiyê û têda dibêje: "E. Xanî gîyana zîman vekîr, welatparezî dî wêjeya meda jî E. Xanî da dest pêdîke".

Bavê Cemşîd (C. Bedîr Xan) gotarên diroki lî ser kurd û Kurdistan lî gor nêrînen bîyanîyan da dîdan çapê û her wîsajî lî ser kurd û Kurdistanê dî heyama Yonanîstanê da gotar dîweşandîn.

C. Bedîr Xan hîn kerî jî pîrtûka merşale aleman N. Multke "Têbînî yê lî ser rohilatê" wergerandîn û dî hawarê da weşandîn.

Gava şerê cihanê duemîn bîhevket, leşgerên Yekîtiya Sovyet û Engêlîzan lî Îranê bûn û herdu alî jî lî dîjî Hitler bûn, Celadet Bedîr Xan gazi kurdan dîke û dînvîsê hewce kurd pîştgîriya Rûsan û Engîlîzan bîkîn, ewana wê kanîbîn alîkariya Kurdistanê jî bo cihanîna mafê netewî bîkîn. "Xudê "Hawar" ê nîrxek gelek bîha dîda xortên kurdan û gotar lî ser wan dînvîsandîn û dî nivîsarekê da dibêje "Xortên ciwan bîbîn berpîrsîyarê enînvîsiya xwe, jî bo

mêran ev berpîrsiyariya ducarkiye, bî mêrani bî rêkên çiyar da herin.... xwe bigrin.." û ciheki dînda dibêje "Her xortek pêwîstê jî bo gelê xwe bixebite, zanebûna xwe dewlemend bike..." C. Bedîr Xan lî ser rojname, kovar û bernama radyoya kurdi gotarên xwe çapkirîne. Dî hejmara 26-54'an da rêzîmana kurdi (kurmanci) jî aliyê xudê "Hawar" ê da hatiye nivisandin.

HAWAR Û PIRSA ÇANDI

Dî "Hawar" ê da gelek mirovên gernas gotarên çandi, diroki lî ser gelê kurd çapkîrîn, wek Osman Sebri, Kamîran Bedîr Xan û h.w.

Dem a ku "Hawar" derdiket, cihderên kurdi lî ser gelê kurd kêmbûn, jî ber wê "Hawar" ê lêgerînên dirokvanên kurd û bêganan pîr çaran bî pêkdînanin û yek jî cihderên girîng ev bû, "Siyetname"ya ko Ewliya Çelebi nivisibû. Ev pirtûk bî zîmanê Tîrki hatibû nivisandin, piştî pirtûkê ciheki fereh dî nav mîletê kurd û pêşesazîyan da girt, pirtûk bî zîmanê kurdi hat wergerandin. K. Bedîr Xan bawerdanek lî ser vê pirtûkê nivisand, lê kuta nekîr, Q. Kurdo bawerdan lî ser wê kutakîr û dî rojname "Dengê Komkar" da, da weşandî. Osman Sebri gelek gotar lî ser kok, dirok, wêje û çanda kurdan nivisiye, cihderên gotarên wî jî afrandinên dirokvanê kurd û navdar Muhemet Emin Zekî bû. Û dî "Hawar" ê da gotar lî ser mirovê kurd yê ku roleke mezîna dî diroka çiyaka mirovayeti da listiye hatiye weşandin, wek Selhatîna Eyûbî, C. Bedîr Xan gotarên xwe jî pirtûka Şêx Ebdîl-Rehman-Garîsî dibîr û dî "Hawar" ê da, dîda weşandin, jî ber ko Garîsî gelek baş lî ser dirok û koka kurd dîzani û hîna dî gotarên xweda karên qonsîlê rus Caba lî Erzerumê bî kardîani.

Dî "Hawar" ê lî ser helbestvanên kevneşopî wek Herîrî, Mîleyê Cezîrî, Feqîyê Teyran, Ehmedê Xanî dihat nivisandin û helbestên wan jî dihatîna weşandin.

PÊWENDIYÊN HAWARÊ BÎ ORGANÊN MAYÎN VA

Belavbûna rojname û kovarên kurdi dî navbera rêdeksiyon û xwendevanên wanda herdem dijwar bûye, ew jî bî hoyên rêzani va hatibûn girêdan, lê rêdeksiyona "Hawar" ê bî awayên hişmendî kanîbû hevgrêdana xwe bî rêdeksiyonên rojnaman û kovarên kurdi ra lî hemû beşên Kurdistan û bî rojname "Riya Teze" ra lî Sovyetîstanê çêkîra.

C. Bedîr Xan bî xwe lî ser pêwendiyên "Hawar" ê û "Gelewêjê" dînivîse û lî ser çar hejmaran jî "Gelewêjê" bawerdana xwe dî "Hawar" ê da dîda weşandin. Kovara "Hawar" ê hîna dîgişt Lîbînanê, Mîsîrê û Urdînanê.

HAWAR Û ŞERÊ CIHANÊYÎ DUWEMÎN

Dî destpêka şerê cihanê duwemîna da "Hawar" ê nûçeh lî ser rewşa cihanê belavdikîr û bî taybetî kovarê lî ser qehremantiya gelê Sovyet dî şer da dîda xûyakîrîn û hîna jî lî ser şar û komarên Sovyetîstanê jî gotar dîweşandin, gava faşîstan hêriş ajotîna ser Mosko, "Hawar" ê nivisand, Yekîtiya Sovyet wê bî serkeve û dibêje çawa Moskoan zora Napolîyon bîrîn, wîsa jî Yekîtiya Sovyet wê zora faşîstên Elman bibe. Q. Kurdo nivisiye, Kovara "Hawar" ê zor lî dîji faşîst û nazîyên Hitlerî bû û lî aliyê Yekîtiya Sovyet dîsekîni.

HAWAR Û PIRSÊN OLPERESTI

Pêwendiya "Hawar" ê bî ola islam ra baş bû, mezîneki Yezîdiyan Şêx Heyderi dî "Hawar" ê da nîvisiye "Bırano! Bıla hemû zanîbîn, pêwiste ol me jî hevdu cuda neke, cudabûn dî nav meda tûneye, bıla dî nav meda musliman, yezidi, xaçeperest hebîn, lê beri her tîştî em kurdîn.

H.Hebeş gelek pîrsên dîn jî gîring dî pîrtûka xwa da lî ser "Hawar" ê anîne meydanê û bî hûrgîli ronahikîrîne, em bêjîn wek "Weşanên wêjeyî", "Hawar" û folklorî kurdî, "zîman û stil (şêweya hevîrêdana gotînen kovarê) û her weha pîrsên dîn.

Lî dawî pêwiste bê gotî, H.Hebeş bî afrandîna xwe gelek perjewend û sûd lî gelê xwe setembar kîr û nemaze samaneke dewlemend lî ser diroka rojnamevantîyê zêde kîr, ev kara tengeheke zor bîlînd û bî nerx dî rûpelên çanda Kurdîstanê da digre.

Ev pîrtûka pîr zanebûnê dîde xwendevanên xwe û bî camêrbûn xwendevanî bî hemû aliyên jîna kovara "Hawar" ê dîde nasîn, mîrov dî-kare vî kari jî bo karên zanîstî cîhdereke mezîn û zebend bêjmêre, em bî hêviyeke gewrene ku mîletê me vê pîrtûkê bî zîmanê zîkmakî jî bîxûne. Jî ber vê berhema gîranbîha, em xudanê wê, welatparêzê dîlsoz H.Hebeş jî dîl da spas bîkî û serkewtînen hêja jî karên wî pêşende ra hêvi bîkî.

ferhengok

Xwendevanên hêja, me pêwîst dî wekî em jî vîr şûnda, dî her hejmarê da cîh bîdîne listeke peyvên ku dî wê hejmarê da, bî pîrani he ne û dî zîmanê axîftîne da zêde rûnenîştîne.

abor	ekonomî	hevpeyvîn	söyleşi
aborî	ekonomîk	hevrik	zît, karşıt
amade	hazır	navgîn	araç
asteng	engel	naverok	içerik
babet	konu	nûçe	haber
bûyer	olay	nûçegihan	muhabir
cuda	ayrı, farklı	nûjen	yeni, modern
cudatî	farklılık	perwerdegari	eğitim
cure	çeşit	peyv	sözcük, kelime
çand	kültür	pêwîst	gerekli
çandî	kültürel	rexne	eleştiri
daxuyani	miting, gösteri, sergi	rexnevan	eleştirmen
dîjwar	zor, zahmetli	rêzman	gıramer
dirok	tarih	sazûman	düzen, sistem
ferheng	sözlük	sedem	neden, sebep
ferhengok	küçük sözlük	sereke	başlıca
gîlî	söz, bahis, şikayet	serok	başkan
gotar	söylev, makale	şîrovekîrîn	açıklamak, yorumlamak
helbest	şiir	wergerandîn	çevirmek, tercüme etm.
helbestvan	şair	werger	tercüman, çevirmen
		weşan	yayın
		weşandîn	yayınlamak
		weşanî	yayın, yayınsal
		wêne	resim
		wênevan	ressam
		wênekêş	fotografçı
		vekolandîn	araştırmak
		vekolîn	araştırma
		zarav	lehçe
		zargotîn	sözlü edebiyat

NAVEROKA NEWROZÊ

B1 Çaveki Mitolojik Folklorik û Politik

ROHAT

Newroz Rojêke Nûye

Newroz, d1 nav gelê me da bûye nişana daxwaza berxwedanê. Peyva Newrozê j1 du gotina pêkhatiye, *nû û roj*. D1 nav gelek salan da *nûroj, nûroz û newroz*, b1 vi tehri hatiye guhîrandin. Cejna Newrozê cara pêşin d1 nav kurdan da hatiye pirozkirin, paşê ev cejnâ d1 nav gelên afgan, belucin, farîsi, tacik, oset, tat û talîş hat naskirin, d1 nav van gelên cinar da, cejna Newrozê angori b1 naverok û motivên netewî va hat xemilandin, dewlemend bû. J1 ber nêzîkbûna kontakên çand û zîman d1 nav gelên Îranê da, j1 aliyê d1n sal b1 sal d1 navbera van gelan da peywendî û pevgirêdanên cuda hatin pêkanin. Hemû van yekana, l1 vê hêlê belavbûna cejna Newrozê hêsatir kîr.

D1 nav kurdan da rojên şabûnê wek *cejn, eyd, mehrîcan û şahî* tîn zanin. D1 nav van rojên nav û nişan da bê şik, cejna here kevn cejna Newrozêye. Ev cejna berî bûyina Îsa pêxember, d1 dewra dewletên Kûsî û Med da peyda bûye (sala 612) û serpêhatike wê dîr û dirêj heye. B1 vi tehri mirov dikare bêje, ev cejna iro dîkeve 2596 saliya xwe. Çawa d1 serpêhatiya Newrozê, d1 mitolojiya wê da kîvş dibe, wekî d1 salên agir û hesin hat ditînê, ev cejna wusan j1 dema d1 nav mirovan da peywendiyên koletiyê xurt bûn, peyda bûye.

Pirozkirina cejna Newrozê, navbera hatina rojên baharê, rojên germ û dûrketina rojên zivistanê, rojên sar da tê pirozkirin. J1 aliyê d1n Newroz wusan j1 d1 nav gel da tê zanin wek "*Cejna Serê Salê*". D1 van rojan da, çawa tê zanin jiyin gul vedide, dîkele. B1 ditîna me, ev cejna berxwedanê, pirozkirina wê d1 nav van rojan da b1 tesadufî nine, navdanina wê ya cejna serêsalê j1 tesadufî nine. Hîlbijartina van rojan, efrandariya gel nişani me dide. Meha (*Axlêve, Avdar, Newroz*), d1 vê mehê da jiyin qalîkê xwe diguhîrine, dorber hêşin dîbin, hebûnên tebiyetê jindar û hîşyar dîbin. D1 vê mehê da hulmgulma kela baharê d1 nav gel da şabûnekê peyda dîke. Ev şabûna dighêje dereceke here bilind. J1 ber vê yekê, gel ev meha, despêka serê salê hîlbijartiye û lêxwedi derketiye, xîstiyê malê xwe. Gelê me xwestiye, pivaye, her tîşt daye ber çavê xwe, hîldaye-daniye û tîştên baştir hîlçandiye. B1 xwe ev karê gel, d1 nav efrandinên folklorê da gelek berbiçave, gel timê aliyê tîştê baş girtiye, ev xeysetê efrandariya gele.

B1 xwe d1 nav peyva mitolojiyê da du tîştên girîng hene, armanc û çarçevê heye. Ev peyva j1 du peyvan pêkhatiye; "*mit*" û "*logos*" Mitoloji b1 serê xwe tenê çirok, mit û efsane nine, xem û xeyal nine. J1 aliyê d1n d1 nav vê peyvê da kerik mantîk (*zanebûn, logos*) j1 heye. J1 ber vê yekê peywendiyên felsefî d1 nav mitolojiya Newrozê da pîr xurtin.

D1 Nav Klasikan Da

Heta niha l1 ser naveroka cejna Newrozê b1 çaveki mitoloji, folk lorik û politik pîr tîşt hatine nivisandin. B1 taybeti d1 nav hîn efrandinên klasik da pîr tîştên hêja hene. Hêdi-hêdi gelê me l1 ser cejna Newrozê zanebûna xwe hîn fireh kir û naveroka wê dewlemend kir.

Pirtûka olperestiyê Zend-Avesta çawa tê zanin, d1 nav gelên Îranê, wusan ji d1 nav kurdan da, pirtûkeke pîr kevne. D1 nav vê pîr tûkê da l1 ser cejneke baharê hîn tîştan cih girtine, b1 ditina me ev cejna Newrozêye. J1 ber ku êzidiyên ku iro d1 şopa vê pirtûkê da dimeşin, d1 nav wan da cejneke wek Newrozê b1 navê "Cemayi" hîn ji hebûna xwe iro diparêze.

Cejna Newrozê b1 tehreki fireh cara pêşin d1 nav efrandîna Fırdefsi, "Şehname" da cih girtiye. Gelê kurd, çawa derketiye maderê ev pîrsa ji cara pêşin d1 vê efrandinê da hatiye nitirandin. Ev efrandinê hêja paşi bûyina Îsa, d1 sala 999'an da hatiye nivisandin, efrandinê gelek firehe. D1 despêkê da l1 ser mitolojiya Newrozê hatiye seknandin, Fırdefsi yek-yek mîrxasên serpêhatiya Newrozê b1 me dide naskirin.

Efrandîneke mayin ji, "Newroznama" Omer Hayame, d1 vê efrandinê da ji nexş-nigarên cuda l1 ser vê cejna gelên Îranê heye.

Çawa tê zanin d1 sala 1597'an da mirê kurdan Şerefhanê Bitlisi, b1 navê "Şerefname" efrandîneke hêja l1 ser diroka kurd û osmaniyan nivisi, d1 despêka vê efrandinê da l1 ser Newrozê û hovitiya zalimê Dehak hatiye seknandin.

Pispor û helbestvanê kurd Ahmedê Xanê d1 destana "Mem û Zîn" da kurd çawa Newrozê pîroz dîkin, b1 hatina baharê va mirov çawa j1 qalîkê xwe derdikevin, çawa şa dîbin, b1 zîmaneki xweş û zelal va nivisiye. Ev efrandinê d1 sala 1665'an da hatiye nivisandin, kerîki wê da Newroz, b1 vî tehri hatiye nitirandin:

J1 Bextê şin vedigere bahar
Nişan dide Newrozê
D1 rêça vê kevneşopiyê da
Bajarvan û gundi hemû b1 hevra
Terikandin birc û malên xwe
Wek nêçirvan û cerdê

Hêdi-hêdi berb1 serê kelan û beriyan meşiyar
B1 beş-beş derketin bîndarûk û seyranê
Hemû rengê mirovan, piçûk-mezin
Hemû çûn, nema tu evdê xwedê l1 bajarar

J1 wana hînek b1 peya çûne bax û baxçan
Hînek b1 siyari berb1 qontirên çiya herîkin

Hînek b1 zar û zêçan va
Hînek b1 hevalan, hînek ji b1 tenê meşiyar
Rabûn zeri-doman û jin ji
Ew ji wek gulên, d1 nav baxçan

.....
.....

(Ev helbestê Ahmedê Xanê angori Kurdiya iro hatiye zelalkirin)

Xên ji van efrandinên l1 jor nivisandi, d1 gelek efrandinên farisi û kurdi da ji tîştên hêja l1 ser cejna Newrozê hene.

BI ÇAVEKI MITOLOJIK

İro lı ser mitolojiya Newrozê lı hın hêlên cûda, gelek serpêhatiyên cihê tên dengkirin. Jı bo pêştabırına folklorê xwe, gel jı ber xwe gelek tışt efrandiye û tevi naveroka Newrozê kırıye, ew dewlemend û rengin kırıye.

Gelên vê navçê dıxwazın jı destê zordestê Dehak (*Ejderhak, Zahak*) xelas bın, azad bın, serpêhatiya Newrozê dıçe dıghêje van rojan. Bı zımanê pehlevi navê Dehak "*Biyarbs*" derbaz dıbe. Hın çavkani dibêjin ku Dehak bı xwe Erebe. Bı baweriya me tıştê giring, ewe ku Dehak keseki xûnware, zalıme. Gel dıxwaze pêsıra xwe jı vi kesı xelas bıke, bona vê jı gel hertım lı dıji wi ye. Bı vi tehri gel naxwaze stûyê xwe ber zordestiyê xar bıke, gel şer dıke, pêşen giyê Kaweyê mêrxas dımeşine, gel û Kaweyê mêrxas dıbin efrandarên Newrozê.

Angori mitologiyê rojekê jı rojan dı nav gel da nereheti û bêhızûrike mezin peyda dıbe. Dı wê demê da, Dehak lêdixe bedena mîrê wê dewrê, Cımsit dıke du kerıyan, wi dıkuje, xwe jı lı ser text rûdınê, disa angori mitologiyê textê wi lı dora 1000 salı ajotiye. Dehak bavê xwe jı dıkuje, dı Şehnamê da ev yekê bı vi tehri hatiye nıtırındın. "*Laweki nebaş weki bıbe şereki hov ji, disa nıkare mêraniyê bıke bavê xwe bıkuje xûna wi birêjine*".

Êrişî û hovitiya Dehak dema, dı her namılên wi da serê du marên reş derdıkeve, destpêdıke. Ev nexwaşiya xeder, wi hın jı har û dın dıke. Jı bo ditina dermaneki jı bo vê nexwaşiya xwe, ew bangi hemû hakım û doxtorên welêt dıke û alikariyê jı wan dıxwaze. Rojekê angori mitologiyê şeytanek nêziki wi dıbe, dızıkava guhê wi da dibêje: "*Tu tenê mêjûyên kesên ciwan bıde van maran, tışteki dın mede wan jı bo xarınê. Dıbe, ev marana van mêjuyan bıxwın û dawiyê da jı bımrın, tu jı xelas bıbi. Jı ber vê yekê pêwıste tu herroj du kesên ciwan bıkuji, jı bo mêjuyan derxi, pêwıste tu serên wan jê bıki*". Ew peyvên şiretên şeytin, destûrê dıde parêzkarên xwe, weki herroj du kesan bıkujın û mêjûyên wan bıdın maran. Bı vi tehri herroj du kesên ciwan tên kuştın. Ev kuştına kesên ciwan hêrs û rıka gel lı dıji Dehak bılınd dıke. Dılê herkesi bı kuştına van kesan dışewıte, dı nav van da du xulamên Dehak jı hene. Yek jı vana *Ermayil* keseki dındare, *Kermayil* jı keseki pêşverûye, pêşiya xwe dıbine. Ev herdu xulamên wi tının herroj mêjuyê mikê tevi mêjuyê dın dıkın, dıdine Dehak. Bı vi tehri her meh 30 kes azad dıbe, ew dırevın dıçine serê çıyan û hejmara wan dıghêje 200 kesı. Bı vi tehri, angori Şehnameyê ew kesên ku dırevın lı serê çıyan û azad dıbin, kakılê peydabûyna gelê kurd pêkanine.

Ev tıştên lı jor goti, tenê beşeke serpêhatiya mitolojiya Newrozê zêye. Newroz paşê despêdıke dıbe cejneke. Dı vê beşê da keseki xebatkar-Kawe jı nav gel derdıkeve, pêşengiya gel dıke û vê hêrs, rıka gel ra rêkê dıbine. Ev bûyera jı dı nav cejna Newrozê da beşeke duwemine.

Dı vê demê da çawa em dıbinın, keseki bı navê Feridun, wek mêrxaseki dı riya Kawe da dımeşe, ew jı, jı nav gel derdıkeve. Ew dı nav wê tekoşına lı dıji Dehak bılınd dıbe, bı aktifi têda cih dıgre. Angori mitologiyê rojekê diya wi, jê ra dibêje: "*Tu zani çı hate serê bavê te Abdin?*". Paşê Feridun tê dıghê weki bavê wi jı aliyê Dehak da hatiye kuştın û mêjûyê wi jı daye maran. Hêrsa Feridun bılınd dıbe û baweriya tolhıldanê lê peyda dıbe.

Pey van hemû zordestiyan, gel berbı kesra Dehak dımeşe. Nav gel

da dengên "Em wekhevîyê dîxwazîn, dadîmendîyê dîxwazîn" her dî-
çîn bîlînd dîbîn, ew lî pêşîya gel van durîşman ducar dîke, KAWE
bî xwe ye. Êdî pêşengîya serhîldanê dîkeve destê zehmetkêşekî, kar
kereki, KAWE, eve, hêjabûn û xemla Newrozê.

Paşî vê serhîldanê Dehak tê kuştîn, jî ortê radibe. Gel jî şabû
nê êdî nîkare hêsrên çavên xwe bigre, roj, roja serketîneye. Roja
pirozkirîna Newrozê jî, ev roja serketîneye. Hîn çavkaniyên lî ser
mitologîya Newrozê, jî bo rolên Feridun û Kawe tîştîne cihê dîni-
visîn. Hîn çavkani dîbêjîn ku Feridun destûr derxîstîye weki lî
Çarsuya hesinkaran da gurzên baştir bîn çêkîrîn. Bî van gurzan va
dema gel dajo ser qesra Dehak, hîn kesên dîbêjîn pêşajo Feri-
dune, hîn kes dîbêjîn pêşajo Kawe bûye. Şehnamê da cih dîgre, weki
Dehak bî destê Feridun tê kuştîn, Feridun tîne mîxekî lî serê wî
da dîkute, wî dîkuje, kesê ku gel berevkîriye, ew rakîriye ser pi-
ya û xwe jî daye pêşîyê, Kaweye. Ew, dî nav mîrxasên serpêhatiya
Newrozê da cihê pêşîn dîgre. Bî xwe jî armanca Feridun û Kawe dî
pîratîkê da yeke, navbera wan xweşe, pîştî hev dîgrîn.

Jî aliyê dîn, jî despêkê heta dawîyê Feridun dî efrandîna Şeh-
name hertîm lî ber şaxsiyeta Kawe temene dibe. Vê yekê, dî beşeke
Şehnamê da bî vî tehri cih gîrtîye :

".... Paşê, jî kelê, alên bî qumaşên kesk, sor, zer belav bûn û na-
vê wê danin "Ala Kawe" jî vê demê heta, ki rûnîşte ser wî textî, ev
nav girt. Lî ser vî çermê hesinkar, tîştên gîranbîha hatî darda-
kîrîn. Awa, bî van qumaşên gîranbîha va ala wî kete tehreki dîn.
Dî nav şeveke tari da wek rojekê hîlat, dîlê dînyayê bî van hêvi-
yan va tîjî bû".

Dema text jî destê Dehak hate gîrtîneyê, êdî dawîya kul, derd û
zordestîyê hate bîrîneyê. Êdî pêwîst bû cejnek bîhata pirozkirîna. Ew
rojên reş êdî dûr ketîbûn, paşê pirozkirîna Newrozê wek cejnekê
bû edet.

BI ÇAVEKÎ FOLKLORİK

Cejnên gel, lî ser derd, kul, şîn û şahîyên gel bîlînd dîbîn.
Van cejnan tenê gel dîkare bîefrine û wan bîparêze. Ew cejnên ku
bî pîraniya daxwaz, xwestîn û hêviyên gel va bî hev neyên - cejnên
resmî, dîni- jî aliyê gel da nayên pejîrandîn.

Newroz, bî derd-kulan, şabûn û hêsrên çavan va hatiye avdanê û
meya xwe gîrtîye, jî ber vê yekê vê cejnê dî dîlê gelê me da cihe
ki germ gîrtîye.

Bayisê belavbûna vê cejnê dî nav gel da bî taybetî karkertiya
Kawe, zehmetkêşîya wiye, bona vê yekê ev cejna hat gîhişte van
rojên iroyîn.

Çawa tê zanîn, dî wê navçê da dînê îslam pîr xurt bû, cejnên dî
nî dî van civatên vê hêlê da tesîreke mezîn hiştîne, disa jî van
cejnan cihê Newrozê tîjî nekîrîne, gelê me hertîm naveroka wê ya
pêşverû parastîye heta van rojan jî ew xweyîkîriye.

Jî bo berevkîrîna gel, Kawe mîzera xwe wek nişanekê ba kîriye,
ev mîzera hesinkariyê (Dîrewşê Kawe) gel ev yeka bîjartîye wek
alekê jî xwe ra, paşê ev ala dî nav rengên kesk-sor û zer da xem-
lî. Îro ev rengana bûne nişaneke netewî jî bo gel.

Çend çavkani çawa diyar dîkîn, weki ev heyfîldana Kawe û Feri-
dun lî dîjî Dehak, dî nav kurdan da paşê bûye bawerîke mezîn, dî
nav kurdan da wek "Şênahiya Tolhîldanê" belav bûye.

Îro çawa em dîbîn lî ser Newrozê dî edebîyata kurdi da stîlek
bî kar tê anîn, hemû hêzên zordest bî navê Dehak (Dehakên Nû) tîne

navkırın, bılındbûna şerê gelê me lı dıji Dehakane, pêşengiyê Kawe dıke. Ev yeka tışteki nûye, gelê me tevi naveroka Newrozê kırıye.

Lı Kurdistanê dema rojên Newrozê nêzik dıbin, kûrên agirê (ar, adır) mezın tên daninê, gelê me êgır vêdixe. Ditina êgır dı nav gelên İranê da bûyereke mezine. Bı navê-Huşeng- mêrxaseki gel, rojekê jı bo mareki bıkuje kevıreki davêjê, ew kevır dıçe kevıreki dın dıkeve, çırûşk jê derdıkevın, ev bûyera dıbe bayisê nasına êgır dı nav gelên vê navçê. İro bingehên pirozkırına cejna "Sede" lı İranê dırêjı van rojan dıbe. Kawe bı xwe hesınkarek bû, hesın dıkuta, jı bo hesın nerm be, kêri tışteki bê, ev pır hewcedari êgır bû. Paşê ev agir jı bo pirozkırına Newrozê bu nişanekê. Tê gotın ku, Kawe jı bo gel berev bıke lı serê kelan agir vêxıstiye û bûye nişana hawarê. Disa dı pırtûka "Zend-Avesta" lı ser hêjabûna êgır gelek tıştan cih gırtıye. Dawiya rojên zıvıstanê rojên sar û despêka rojên germ, rojên baharê da "Gerbûn" bûye mızgina rojên xweş, vê yekê rûmeta êgır bılındkırıye. Ev yeka dı metelokeye kur dı baş cih dıgre "Kê gotıye agir cehenemeye, ew bı xwe cehenemeyê" Dı rojên zıvıstanê, dı nav kurdan da edeteki kevne, weki lı dor kuçık rûnên, bı êgır va bılızın. Dı dinê kurda yê kevn "Zerdûş" da agir pır tışteki hêjaye ev yeka bı dinê islam va hev nayê, jı ber ku agir dı dinê islam da nişana cehenemeye.

İro ev çırûşkên belav dıbin, bûne nişana bılındbûna şer lı we-latê me, kareki esmaniye (abstrak). Lı Kurdistanê lı her cihê vêxıstına êgır, jındariya daxwaziya azadiya gel baş nişanı me dıde. Ev çırûşk, bı vê daxwazê va tev lı hev dıbin, dıbin yek. Dı efrandınên folklorê da ev hevanin-hevçûyın pır xurte, ev yeka jı tujbûna pivandın û ditınên gel nişanı me dıde.

Bı vi tehri jı bo hebûn û parastına cejna Newrozê gelê me, gelek tıştên madı û manevi efrandiye.

BI ÇAVEKI POLİTİK

Lı Kurdistanê tekoşına gelê me lı dıji hêzên kolonyalist, bı tay beti dı despêka Sedsaliya 20'an da pêl da, pêşta çû. Pey vê yekê van hêzên kolonyalist jı bo ortêrakırına hemû hebûnêngelê me, jı bo faşkırın û jarkırına wan, çı jı destê wan hat, anin cih wusan jı, tu wext destûr nedan weki gelê me bı xweşi vê cejna xwe piroz bıke. Cejna Newrozê cara pêşın tenê dı sala 1946'an, lı Komara Mahabatê da bı serbesti hatiye pirozkırın. Paşê lı Kurdıstana İraqê, dû şoreşa burjuva-demokrat, dı sala 1958'an hat pirozkırın. Jı ber van hemû dıjwariyan, disa jı gelê me, dı nav xwe da, bı xweşi Newroz pirozkırıye û bı gıyanê rızgariya netewi va xemılandıye.

Bı vi tehri gırıngiya pirozkırına cejna Newrozê, dı warê politik da zêde bû, naveroka wê dewlemend bû. Bı taybeti nıviskarên nıfşa nûh, dı efrandınên xwe da ciheki fıreh dane Newrozê. Wan bı çaveki tekoşına rızgariya netewi va, naveroka wê ya şoreşgeri nıhêrine. Dı efrandınên şanoyan da (tiyatroye) ev yeka gelek berbıçave. Nıviskarê kurd Cemal Abdulkadir Baban bı helbestvani, efrandıneke bı navê "Newroz" nıvisi. Dı vê efrandınê da serpehatike keçeke kurd Gulizer heye. Ev keçka dıkeve destê Dehak û zordestiyên mezın têne serê wê, naveroka vê şanoyê pêk anıye. Nıviskarê Kurd Kemal Burkay jı, dı "Dawiya Dehak" da lı ser camêriya Kawe û dı bın vê camêriyê da jı tekoşına gelê me dı vê rewşa iroyın da nişan dıde. Disa Zeki Ahmet Xanari jı "Xelasbûna Rojên Dehakê Zor dar" bı vi navi va şanoke dın nıvisi. Hemû ev efrandınan dı nav

çanda kurdi da tesira cejna Newrozê dî warê azadiya gelê me da, nişani me dîde.

Despêka rojên baharê da, dî nav gelê me da, pirozkırına cejna Newrozê, jî bo rojên xweş, daxwaz û hêviyên gelê me diyar dîke. Geleki naxwaze wunda bibe û geleki rojên xweş hemêz dîke, bî baweriya me tu hêz nîkare lî pêşiya vê meşê bigre. Hêzên zordest bî vê-nevê wê binkevîn. Dirok lî ser milên gelên cihanê diherike, ew pêştayîna civaki tayin dîkîn. Hemû zincirên ku pirozkırına Newrozê qedexe dîkîn, rojekê jî rojan wê bişkên. Ev baweriya me, wek hêviya dî helbestê Paplo Neruda da, helbestê bî navê "Strana Genım" wusan jindar û xurte:

*Gelê mın, ez bî tiliyan va nayê m jımartın!
Dı dengê mın da hêzek dıbirıqe
Dı tariyê da bejn dıde
Bêdengiyê dıgelêşe
Miri, mêrxas, si û bûz, çı hebe
Wek tov dıkeve axê
Û gel dı erdê da çal bûye
Tov lı cıheki maye
Genım çawa bejn dıde
Derdıkeve lı ser rûyê erdê
Bı destên bedew û sor va
Dıgelêşe û gul dıke bêdengiyê
Em gelın, carke dın dızên jı nav mıriyan.*

Cejna Newrozê, bî rengineki "Cejna Bahar û Azadiyê", dî nav tevge ra pêşketına gelê me da wê roleke hın jî mezın bilize. Cejna Newrozê keriki çanda cihanêye, pirozkırına Newrozê û roja dîji nijad perestiyê, çawa tê zanin 21 Adarê da berhev ketine, vê yekê kema-la Newrozê hın jî zêde kırıye. Rojekê, dî şeverêşa berbangê da gelê me, wê stranên serketinê va derkevın kuça-kolanan tîji bıkın, ev şabûna rızgariya gelê me, wê cejna Newrozê hın jî bixemline.

VEKOLINEK LI SER DESTANA

Zembilfiroş

Sala par jî aliyê redaksiyona edebiyata rohilatêye sereke ya weşanxana "Nayka" (Zanisti) da pirtûka kurdzana Sovyet Jakelina Museliyana hat weşandin. Ev pirtûk bi sernavîsara "Zembilfiroş: Destana Kurdi û şaxên wê yên folklorê" çap bû.

Bejt- Serpêhatiya Zembilfiroş, bîngeheki zargotîna kurdaye. Gel, pîr jê hezkîriye, wek bejt- serpêhatiya " Memê û Zînê", " Üsivê Neviya", " Leyl û Mecnûn" û ên mayin. Lê hetani van dawîyan jî ew baweri hebû, weki " Zembilfiroş" tenê nava zargotîna gel da heye, lî ser veçêkirîna wê ya edebî tu tîşt diyar nin bû.

Bî saya koleksiyonên destnawîsarê kurdi, ku pîsporê ûrîs Aleksandır Jaba lî Tirkîyê berevkîrîbû, hate diyarkirin, weki ev bejt Serpêhatiya delal ne ku tenê di nav gel da bî zar belav bûye, lê wusan jî şaxên wê yên edebî hene. Eva yeka, nişan dide ku gel guh darike mezîna daye ser vê serpêhatiya " Zembilfiroş".

J. Museliyana ew daxwaz daniye pêşîya xwe, nava vê xebata xwe da çawa şaxên vê serpêhatiyê yên edebî, wusan jî şaxên zargotîna analiz bike, girîngiya wê di nav edebiyata kurdi da nişan bide.

Di naveroka vê bejtê da, çawa şaxên edebî, wusan jî şaxên folklorê wek hev in.

Jîna mir ser merîveki kesib, ku selik û zembil çê dikirin, ku bona aboriya (deb) neferê mala xwe bike, ew difrotin, bengî dibe, dilê wê dikeve wî. Xatûn her mecalê bî kar tine, jî bo dilê Zembilfiroş bikire, lê Zembilfiroş guh nade huba wê. Jî wî ra, kesî bi, mala tîji û neferên hûr hîn jî hêjane, ne ku birca xatunê zêr û zivên wê.

Naveroka vê bejt- serpêhatiyê tevlihev nine, bî taybetî lî vîra du mirov pêsta tên, Zembilfiroş û xatûn. Nigarên mayin car-carîna dîbîn û her tenê nigarên sereke didine tamkîrîna, çawa şaxên edebî, wusan jî ên folklorê gelekî kurt in. Bawer bikin serpêhatiya Zembilfiroş ya lape (here) kurte di nava zargotîna me da.

Bîngehên vê serpêhatiyê, çawa zanayê rast tê derxistîye, dijayetiyên (dubendi) civaki û exlaqîne. Lî vîra peywendiyên senetkarê sade, bî jîna mirê dewlemend, şerkariya bona helaliyê, baweri, paqîjbûn û rasti hatine diyarkirin. Qewmandîna vê efîrandîna bî taybetî tîştêki diyar dike: Serketîna rastiyê lî diji qelpiyê û serketîna qenciyê lî diji xîrabiye.

Di vê pirtûkê da, Jakelina Museliyana çawa şaxên edebî, wusan jî şaxên folklorê dane çapkîrîna, wergerandîye ûrîsî. Gelek şaxên serpêhatiyê, ewê bî xwexwe jî nav kurdên Ermenîstanê û Tîblîsê berevkîriye.

D1 vê xebatê da Museliyan ciheki fireh dide pêştahatına temaya "Zembilfiroş". Zaneyê pirtûkê dibêje weki, temaya serpêhatiya Zembilfiroş heveki nêziki serpêhatike pirtûka "Hezar û Yek Şev'e. Ev yeka, sertaca edebiyata rohilata ereba, tine bira mirovan. Lê mirov nîkare vê yekê bî mêrani bide ispatkırinê, ew dînvise, çimki weşandinên wê pirtûkê da cara pêşin ew serpêhati tunebûye, ew pêşta hatiye dî sedsaliyên 17-18'an da.

"Geleki dijware mirov bide xuyakırin", J. Muselyan dînvise, weki çî wexti naveroka Zembilfiroş dî nav kurdan da hatiye rîstinê. Lê, em bî xurti dîkarın bêjın, weki, hebûna wê dî nava kurdan da dîghêje çend sedsaliya û hesab dibe efrandîneke kevn.

Zana ser wê baweriyêye, weki eva serpêhatiya bî taybeti dî sedsaliyên 15-16 an da, dî nav kurdan da belav bû, dema dî nav dewleta Osmani da begtî pêşta hatın, bajar hatine sazıkırinê, huner pêşta çû. Eva efrandına edebi, lî ser sazıkırına bajarın, lî ser rewşa wê demê, efrandîneke pêşin û tek-tenêye, dî vi ali da gıringiyâ wê geleki mezîne.

Cara pêşin nîviskar dînvise, kurdzan dî kutasiya sedsala 19'an da bî vê serpêhatiyê va mîjûl bûn. Dî sala 1870 da A. Sosın, lî Kurdistana Tırkiyê nîvisarên wê berevkırın û du şaxên Zembilfiroş nîvisin û nasiya Ewrûpê da wan. Bî vê serpêhatiyê va wusan jî gelek kurdzanên mayın mîjûl bûn.

Tîştê hewaskar ewe, nîviskar dibêje weki cudatiya şaxên edebi, û yê folklori, ku jî cihên cuda-cuda hatine berevkırinê, geleki kême.

Nîviskar, xebateke mezin kırıye bona van hemû nîvisaran hemberî hev bîke, van herdu şaxên edebi û folklori cihê bîke, analiz bîke, çap û kafiyên wan tespît bîke, rexneyan lî ser serpêhatiyê amade bîke û wê wergerine zımanê ûrîsî.

D1 vê xebatê da J. Muselyan ciki mezin daye şırovekırına vê pırsê, weki kiye xudanê serpêhatiya "Zembilfiroş" ya edebi. A. Jaba, dînvise, weki ev serpêhatiya dî sedsaliya 15'an da bî destê helbestvanê kurd Melleyê Batê, hînek jî dibêjın, weki ew ya Feqiyê Teyrane (sedsaliya 14).

Bona vê yekê bide ispatkırinê, J. Muselyanê efrandinên van helbestvanan û şaxên serpêhatiya Zembilfiroş hemberî hev kırıye, lî nîhîrandınên zıman, çap û kafiyên daye pêşberî hev. Nîviskar û zana lî ser wê baweriyê dîsekîne, weki serpêhatiya Zembilfiroş ne ya Melleyê Batêye, ne jî ya Feqiyê Teyrane. Ew ya helbestvaneki mayine, ku dî sedsaliya 15-16'an da jiye, wek Melleyê Batê û Feqiyê Teyran jî hêla Çolemergêye, ku navça edebiyata kurdi bû, yek jî wan gelek peyketiyên Feqiyê Teyrane, ên ku efrandinên xwe lî ser navê wi dînvîsin.

J. Muselyan dînvise, weki nîha bî rûyê tunebûna melûmetiyên hewcedar da pırsa xudanê şaxên serpêhatiya Zembilfiroş yê edebi, vekırî dîmine.

Bî gılıki xebata J. Museliyan pêk aniye pır hêjaye û keda wê berbiçave dî nava pêştabırına kurdzaniyê da.

BABAYÊ KELEŞ

DU GILÎ LI SER PEYVÊN SÎNONÎM

Prof. QANADÊ KURDO

D1 hejmara çaran da ya kovara ROJA NÛ da nivisarek l1 ser peyvên wekhevi çap bûye. Navê wê nivisarê "Listeke peyvên sinonim" e. Xwedînivîsê wê nivisarê heval û hevkarê delal ROHAT e. B1 rasti bêjim, çaxê mîn ew nivisar xwend, kêfa mîn xweş bû, dilê mîn pêşa bû, ku d1 nav xwendekar û xwendevanên kurd da mezî hene, serwest û şarezane, b1 rind û xîret dîfikirin. Ew nivisarên baş l1 ser pêşvabîrîna û yekîtiya zîmanê kurdi da dînivîsîn, qasî feraset û zanîna xwe nivisarên kêrhatî û sûdmend l1 ser zîmanê dayka xwe dînivîsîn.

D1 lista peyvên sinonim da heval Rohat heta sed peyvên wekhevi nivîsîne. B1 fîkra mîn, b1 ramana mîn, eva nivîsara cara pêşîne, ku têda pîrsa komkîrîna û çapkîrîna peyvên kurdi yê sinonim tê dîninê. D1 zîmanzanîna kurdi da heta nîha kesekî eva pîrsa pêştî ne aniye û qet gîlik l1 ser sinonimên zîmanê kurdi nenivîsiye.

Hevalê Rohat rast nivîsiye, ku heta nîha ferhenga sinonimên zîmanê kurdi tune, bona ku ew hebe, lazîme peyvên wekhevi kom bîkî, çap bîkî. Raste, komkîrîna û çapkîrîna sinonimên kurdi, j1 alîkî da nişan dîke dewlemendîya zîmanê kurdi û yekîtiya zaravên wî, j1 alîkî dîn da, ew kar dîbe kaniya pêşvabîrîna û pêşxîstîna zîmanê edebîyata kurdi nîha. Bo vê yekê heval Rohat d1 nivîsara xwe da nivîsiye... "J1 bo berevkîrîna peyvên cuda-cuda xwendevanên me d1 karîna hîn j1 serê xwe bêşînin, j1 bo berevkîrîna çand û j1 bo vekolîna bîngêhên zîmanê kurdi, berpîrsiyariyên nû hîldîn ser milên xwe, heta ku ferhenga sinonîma b1 zîmanê kurdi hat amadekîrîn". E-va gotîna b1 sed carî raste, lê dîvêt bêjim, herdem pêwîste nivîsarên l1 ser peyvên sinonim d1 zîmanê kurdi da çap bîkî û l1 rex wan şîrovekîrîna manîya wan nişan bîkî, bînivîsîn filan peyva sînonim l1 nav kîjan zaravê kurdi da b1 pîrani tê bîkarîninê. Disa pêwîste fîkir, manî û xebîtandîna wan bê gotîne û nişankîrîne. Wusa bîkî ku şaşîyê nekî nav xebata xwe. Bona vê pîrsê l1 vîra ez mecbûrîm du-sê gîliyan l1 ser nivîsara heval Rohat bînivîsîm.

Nivîsar b1 temamî raste, başe, lê, d1 nav lista peyvên sinonimên wî da sed carî heyf û mîxabîna l1 cî-cîna hîne peyv ku l1 rex hev hatîne nivîsandîne, ew b1 manîya xwe va ne wek hevîna, fîkra wan cudaye, mesele l1 rex hejmara 32'an da nivîsiye "Fîravîn, taştê, xwerî" peyva fîravîn, ango xwarîna nanê nivro, peyva "taştê" ango xwarîna nanê sibê, peyva "xwerî" ne taştêye ne j1 fîravîne, peyva "xwerî" ango tîştê xwerî. D1 zîmanê kurdi da peyva xurî heye, ew nişan dîke meriv sibê taştê ne xwerîye, xurî maye, b1 xurî cîxarê dîkîşîne. B1 fîkra mîn wusan j1 l1 rex hejmara 37'an da manîya peyvên "Hêja, gîranbîha, berketî, delal" j1 hev dîre. Disa l1 rex hejmara 57'an da manîya peyvên "Nebez, têkoşer, mêrxas, bawer mend" ne mîna hevîna. L1 rex hejmara 21'an da çar peyvên yekmanî hatîne nivîsandîne, lê d1 nav wan da peyvek esmanîye (abstrak), sê peyv yê berbiçavîna (konkret). Ew herçar peyv evîna: "Çavnebarî, dexes, kumreş, çavteng" eger l1 cîhê çavnebarî nivîsandî bûya "çavnebar" fîkir û manîya wê nêzîkî peyvên dexes kumreş û çavteng bûya. Wusan j1 eger l1 paşî peyva "çavnebarî" peyvên "dexesî, kumreşî çavtengî, hatîbûna nivîsandîne hîngê manîya wan mîna hev bûya.

Şaşi û kêmasiyên vi cureyi lî çend cihên dîn dî lista peyvên sinonim da rasti me tên. Lê, bî تمامی têda peyvên yekmani hatine nişankirinê. Lî paşi vi kari destpêkiri, kêrhati pêwiste xwendevan, rewşenbir û xwendekarên kurd karê komkîrîn û çapkîrîna peyvên sinonimên kurdi dom bîkîn. Bona vi kari lî pêşiyê pêwiste dî kovaran da listên peyvên sinonim yê kar û barên merivan, yê jîyin ayin û pêşên wan cure-cure bêne komkîrîn. Lî rex vi kari da divêt niha da, jî dest pê bîkîn peyvên sinonim jî cure-cure ferhengên kurdi hîlçînin û listên wan bere-bere çap bîkîn, ku lî paşê karîbîn ferhenga sinonimên zîmanê kurdi çap bîkîn.

LI ELMANYÊ ŞANOVANEKÎ KURD

Şanovan (listîkvanê Tîyatorê) Î.Atmalî bî xwe kurde û niha lî Elmanya Rojava dîmine. Dî warê şanoyê da gelek pêşketiyê û jêhatî ye. Bî taybetî, dî warê şanoya bêdeng (pandomin) da Î.Atmalî balê gelek kesan kîşandiyê ser xwe. Beri çendeki lî Elmanya Rojava wi bî rejisoreki Elman, bî navê Achim Karp va listîkeke bî navê "Traumland" (Welatê Xem-Xeyalan) pêşkêşî gel kîr. Gelek rojnamên wê hêlê lî ser listîkên Î.Atmalî bendên qenc nîvisin û lî ser jêhatiyên (maharet) wi sekînin. Î.Atmalî niha jî, lî ser listîkeke dîn dîxebite, navê wê "6 seet Lî Bal Polîsê Bîyaniyan" ye. Dî vê piyesa xwe da Î.Atmalî dîxwaze problem, serêşî û derd-kulên karke-rên bîyani lî bal polîsên Elman, pêşkêşî gel bîke.

Rûpelek J1 Dirokê:

Mestûre

Diroka gelê kurd dîde kîvşê, weki dema kurdan xwestiye mirtiyê pîr-hındiki serbixwe avakın, l1 wan mirtiya, jina çandi geş bûye. Niveka sedsalya XIX pêşin l1 Kurdîstanê hê çend mirti hebûn, yê e ger serbixwe nêbûn ji, bandûra mêtropola, imperatoriyê Osmani û İranê ser wan lap kêmbû. J1 wan mirtiya bûn: Botan û Behdînan, Soran, Baban, Erdelan, mirtiya Rêvandûzê û hinekê mayin. Seva wê dewranê b1 gulvedana nivisandina helbestan û diroknûsyê b1 taybeti mirtiyên Erdelan û Baban berbiçavın.

L1 salnamên helbestan wê dewranê em rasti navê helbestvanê j1 mirtiya Erdelan Mirze Mûrtaza Afsar Kurdîstani, Asadalax Beg Emirî Sînê Erdelani, Ekber beg Kurdîstani, Husên Qulixan Sênêndêci tên. Hema hingê ji l1 mirtiya Baban dijîn û dînvîsin helbestvanê nav û deng Ebdurehman beg Selim, Mîstefa beg Kurdi û Mele Hizra Nali.

Cêrga van nava da ciyê xweyi hêja digre helbestvan û diroknûsa pîr jêhati Max Şeref xanım Kurdîstani, ya ku nava edebiyatê da b1 navê Mestûre hatiye naskirinê.

Mestûre sala 1805-a l1 Paytextê mirtiya Erdelanê, bajarê Sênêndêcê j1 diya xwe bûye, dema wîra Emenalax xanê zor mirti dîkır. Da marê wê da xûna du malbatê Erdelanêye zor dîkîşiya, j1 aliyê dê xûna wezîrê b1 nîslet, lê aliyê bavê malbata Qadiya. Malxalanê Mestûrê l1 şerkariya bona mirtiyê, roleke mezın dîlistın. Lê malbavênê wê pîrsê wusan da hemdê xwe bûn.

Bavê Mestûrê, Ebdûl Hesên Beg, meriveki bona dewrana xwe gelekî xwandî, xwe j1 karê mirtiyê dîr digirt, ewi bêtîr guhdariya xwe dîda ser zarê xwe, b1 taybeti keça xweye mezın Mestûrê, b1 kijanê ew kubar dîbû.

Tornata kurdaye Kurdîstana Rojhilatê, dereca perwerdekîrına keçan da wê demê çav dîda Têhranê. Sitya kurd gere bîzanbiya baş bîstîrê, bireqîse û hespa bajo.

Lê Ebdul Hesên beg beri gîştî guh dîda perwerdekîrına zaroyê in tîlêktûal. Ewi hîzkîrına berbi xwendîneye, ku bal Mestûrê j1 zîkma kiyê dîhat, hê geş dîkır.

Rûpêlê diroka Kurdîstanêye b1 mêrxasi û comerdî va tîji, destan efsane û stranê l1 ser mêraniya kal bava da, bandûreke mezın ser Mestûrê dîhêlın. Lê diroka Kurdîstanê bona Mestûrê tenê rûpêlê kî tîbê diroknûsa, Ebdûl Hesên beg keça xweye hîzkîrî gund û bajar, çiya û baniyê Kurdîstanê dîgerandın, kela û bîrc, koşk û serayê mirê kurda nişani wê dîkırın, yê ku dijminê kurdaye sedsala, hukû kumdarê İranê û Romê wêran kîrîbûn.

Ev ditîna, tevi melûmetiyê diroknûsa bal keça dilsoz xastîna pêşdabîrına wî kari diyar kîrın, weki b1 xwe pênûsê hilde, ç1 ku pêşiyê wê nivîşkan hiştîne bine sêri, diroka Kurdîstana Erdelanê tam bîke. Lê ewê ew kar tenê pey mîrkîrînera destpêkır.

Mestûrê dawîya sala 1826-a, yan j1 destpêka sala 1827-a mîr dîke. Beri mîrkîrına wê, mirê Erdelanêyi xort Xosrov-xan Bani Erdelan mala Qadiya tê xezevê. Bav û kalkê Mestûrê davêjine girtigehê wana b1 30 hezar tûmani cîrm dîkın. Pey berdana wana xanê xort Mestûrê dive herêma xwe û b1 vê zewacê tê bêji mirê Erdelanê û mala Qadiyaye zor hev hatın.

Mestûrê ne jina Xosrov xane tenê, ne ji ya pêşin bû. Jina Xosrov xane pêşin, ku heta mırına xan ji ya mezın ma, ew Husın Cihan xanım bû, keça Fetx Eli şah.

Raste Mestûrê ra zar nebûn, lê ew mêrkırına xwe da bêbextnîn bû. Çawa bî xwe dînvise Xosrov xan geleki wê hez dîkır û ew malêda hatîbû naskırînê, çawa seroka para jina. Mestûrê heta mırına xanê bêwext ji ma jina wiye hîzkırî. Pey mırına mêr, sala 1835-a ew kul û kedera dilê xwe gele êlêgyada dîde der.

Bona jiyina xweye, salê pey mırına mêr, jî 1835-an heta çûyina Sîlêmaniyê sala 1846-an, Mestûrê diroka xwe da tu tîştî nînvise. Lê derheqa rewşa wê da em jî helbestê wê pêdihesın. Helbesteke xwe da ew dînvise: "Serê meyi ku hêjayî tace, em bîn çarşeva da vedîşêrın, lê çî feyde weki bextê mın ez wusan nîmîz kırım". Vîra da em wusan jî gazına seva bîndestîya jînan dîvinın.

Sala 1846-an hêzê şahê Îranê yê çekdar davêjine ser Erdelanê, mir Rıza Qulî xan, kurê Xosrov xanî jî Husnî Cihanê hêsir dîkın û dîbîn Têhranê, mal û nefera şereder dîkın û berê wana dîdîne mirtîya Baban, bajarê Sîlêmaniyê. Lî Sîlêmaniyê Mestûrê mala kurê apê xwe da dîhêwîre, yê ku bî xemxurîke mezın berbîrî Mestûrê dîve. Lê ev xweşî jî dîrêj dom nake. Zûtîrkê kurapê wê jî gîran nexaş dî keve dîmre û cara pêşin em lî rûpêlê diroka Mestûrê a rasti gazî nê jî tenêbûnê tên. Çend roja şûnda kanûna sala 1847-a, 42 salîya xwe da, jî welêt, bajarê hezkırî, jî dost û pîsmama dîr Mestûrê jî serê xwe dani. Ew jîna nav û deng lî gorîstana Girdî Seywan, nê zîkî paytextê mirtîya Baban, bajarê Sîlêmaniyê çel dîkın.

Kurdzana Sovyetê Evgênya Vasilêva, ya ku nîvisara Mestûrêye der heqa diroka Erdelanê werdîgerîne zîmanê ûrîsî, gotareke xwe da dî nîvise, weki berî Mestûrê lî Rojhîlata Nêzik û Navîn ne nava ereba da, ne farsan da, ne tîrkan da, ne jî ermenyan da helbestvan û diroknûsê jîne wusan tune bûne. Lê zanekî farsayî dema Mestûrêyî nav û deng Rıza Qulî xan Hîdayet Mestûrê nav dîke "Jîneke wê demêye here nav û deng".

Pey mırına Mestûrê 80 salî şûnda, sala 1927-a bî xemxurya Pêşewîtkî çanda gelê kurd Yaxîya Marîfat diwana helbestê Mestûrêye farsî têne çapkırînê. Diwanê da 2000 beytî zêdetîr cih bûne. Lê e va tenê pareke poêzya Mestûrêye, jî ber ku gele helbestê wê dema xwe da nehatîne berevkırînê û wunda bûne, paşê jî ewê teví zîmanê farsî wusan jî bî zîmanê kurdi zaravê gûrani helbest nîvisîne. Vê diwanê da 181 qezel, 29 rûbayî, wusan jî çend mesnevî û qasîda cih girtîye.

Helbestê xweye farsîda Mestûrê kevneşopyê (edetê) poêzya farsaye kîlasîk pêşda dîve. Pîraniya helbestê wê yê evîntiyêne, ewê avîtîne ser mêrê xweyî hezkırî, Xosrov xan. Helbestê Mestûrê bî nexş û nîgarê nazîk, bî dîdemê poêtîkyêye geş va hatîne nîtırândî nê, ewana bî hostatîke gîhiştî hatîne nîvisarê.

Pêşgotîna diwanê da Yaxîya Marîfat dînvise, weki pêşdahatîna helbestvaneke wusan wê demê da, ya ewqas mezın, ewqas bî jêhati ewqas zane, dîkare bê dîtinê çawa ecêveke sırûştê.

Çawa me jorê got, Mestûrê xên jî poêzyê wusan jî dirokê va mîjûl bûye û pey xwe "Diroka Erdelanêye" gîranbîha hiştîye. Dirokza nê Îranê Nasîr Azadpûr ew nîvisara Mestûrê sala 1946-a lî Têhranê çapkırîye.

Navê helbestvan û diroknûsa nîveka sedsalîya XIX pêşin Mestûrê nava diroka çanda gelê me da ciyê xweyî hêja girtîye û mîrata gîranbîhayê, ku ewê pey xwe hiştîye bendî lêgerîneke fireye dî warê zanîstiyê da.

NEWROZ -1984

Lı derwayi welat isal cejna Newrozê li gelek navçan da bı dıl-şahi hat pirozkırın.

Lı Elmanya Federal, Federasyona Komelên Karkerên Kurdistan (KOMKAR) çar şahiyên mezın li bajarên Duisburg, Hamburg, Mu nih û Berlina Rojava amadekır. Dı van herçar şevanda nêzkaya 10000 kes beşdar bûn, tenê dı şeva bajarê Duisburgê da 4000 kesan bernana şevê guhdar û mêze kırın.

Dı warê xebatên çandi û huneri da bı rasti ev herçar şevên KOMKAR ê gelek hêja û rengin derbaz bûn. Bı sedan stran hatın gotın, bı dehan komên folklorê beşdar bûn, dengê tenbûr, def û zırnê ne hate birin, dengê sazbandan, stranên azadiyê, aşiti û xweşiyê dı van herçar şevan da bı hezaran guhdar û nêhırvan kêfxweş kırın. kêfa wan gelek bı van şevan hat. Dı van şevan da gelek dengbêjan cih gırtın, Şıvan, Melike Demırax, Sumeyra, Feqiyê Teyran, Şêxo, Nuro, Kemal, Eli, Delal, Xerib... Komên folklorê (jı 20 kesan pêk hatine) listikên li hêlên van bajarên jêrin pêşkêşî mêvanan kırın, Entep, Wan, Xerput, Muş, Bingol, Bitlis, Agırî, Adiyeman û Diyarbekır. Jı aliyê dın, wek şano, xwendına helbestan, koro, folklorên Yewnan û Şiliyê gelek xebatên mayin ji dı van şevan da, jı mêvanan ra hatın pêşkêşkırın.

Çawa lı Elmanya Federal, wusan ji gelek welatên mayin lı Ewrûpa şahiyên Newrozê bı hevra hatın pirozkırın. Lı Swêdê, Federasyona komelên Kurdistan, lı Holland Yekitiya Karkerên Kurd, lı Yewnanistanê 8 rêxistinên kurd û tırk û lı Danimark ji Yekitiya Kareran berpirsiyariya pirozkırına van şahiyên hıldan ser mılê xwe. Bı hezaran kes ji tevi van şahiya bûn û cejna xwe bı dileki şa, bı çaveki bılind û bı hêvike xurt va pirozkırın.

İsal ji, lı Suriyê lı cigêh û warê kurdan Newroz bı serbesti hat pirozkırın. Lı Qamişli, Kobani û bajarên dinê, her wusan ji, lı Şamê Newroz bı şahiyên xurt derbas bû. Lı Qamişli û hın ciyên dın Kurd, baweriya wani siyasi cuda-cuda be ji, hemû bı hevra derketın [çolê û cejna xwe bı hevra pirozkırın.

Nıviskareki Nemır

ŞOLOHOV

Mıkayıl Şoholov dı sala 1906'an, dı nav dengê pêlên çemê Donê da çavê xwe lı dınê vekır, lawê gundi Aleksandır, zaroktiya xwe lı ber çemê DON'ê derbaskır.

Şolohov dı 18 saliya xwe da dest bı nıvisarê dıke, cara pêşin nıvis û serpêhatiyên wi, dı kovar û rojnamên Komsomolê da çap dı-bın. Dı nav van salan da şereki dijwar û çetın dajo, Şolohov tevi şer dıbe û dıbêje ku : "...Jı sala 1920 an şunda ez lı hêla Donê xebitim, ser axa Donê bihust-bihust geriyam, demeke dirêj jı bo destxıstına zêde çek (silah) û xarınê mın kar hılda ser mılê xwe. Heta sala 1922'an yên Don xıstıbûne bın destê xwe, şerê me û wan ajot. Mın heta wê salê bı mêrani êrişi ser dijın kır. Hemû tışt bı daxwaza me pêşda dıçû, mın gelek derd û kul dıtın."

Dı sala 1926'an da pırtûka Şolohov ya pêşin tê çapkırın, navê wê "Çiroka Donê" bû. Dû ra "Stepên Hêşin" çap dıbe. Nıviskar dı van pırtûkan da bı taybeti lı ser şerê hundur, despêka Ekonomi-Politika NÛ (NEP), rewşa Kazaxan, dıjayeti û peywendiyên wan yên cı vaki, dısekıne.

Şolohov, bı taybeti bı pırtûka " Û Bêdeng Dıkışıya Don" va ha te naskırın, heta wê çaxê navê wi zêde belav nebû. Bı weşandınâ vê pırtûkê va, navê wi carekê lı dınê belav bû. Ev romána, paşê bı gelek zımanan çap bû,

Paşê, Şolohov romaneke dın bı navê "Erd-Axa Hışyarkırı" nıvisi. Şolohov wek romana pêşin, vê romana xwe jı bı jiyana gundiyeñ Kazax va dıxemılınê. Dı vê romanê da nıviskar bı çaveki zanisti, lêkoli nekê lı ser şer û rewşa Kazaxan pêşkeşi xwendevanan dıke.

Çawa tê zanin dı sala 1929-30'an da kollektivizasyon dı nav jiyına gelê Sovyet da çıheki mezin dıgre, dıbe bûyereke mezin. Ev pırşa, dı romanên Şolohov da pırseke bıngehine û dı romanên wi da bı zanisti hatiye şırovekırın.

Pey vê dema dijwar, şerê dîneyî duwemin dest pê dîke, Naziyên Elman êrişê dibîne ser welatê aşiti û azadiyê. Şolohov yek-du nabêje xwe davêje nav pêlên şer û lî dîji naziyan şer dîke. Şolohov ser vi şeri romana xwe ya "Bona Welat Mırın" dînivise. Dî vê roma nê da niviskar bî taybetî lî ser şerê çinayeti lî dîji neyarên zālîm dîsekîne, bî zarekî dîramatik va bîngêhên dîroka wê demê dîkōline.

Şolohov tenê ne niviskarê şere, aşiti û xweşi beşeke firehe dî naveroka efrandinên wî da. Jî ber van hemû xebatên xwe, dî sala 1965' an da navê Şolohov hêjayî Xelata Nobelê dibe û ew vê xelata mezîn dîgre.

Şolohov çawa dî warê niviskariyê da, wusan jî, dî nav politkayê da, bî aktif kar kîriye. Ew dî sala 1932'an da kete Akademiya zanistî û bî serfîrazi qedand. Dîsa dî wê salê da dibe endamê partiyê. Dî sala 1961'an da, ew dî komita merkezi ya Partiya Komunist a Sovyet da cih dîgre. Heta roja mîrîna wî jî, ew endamê komita merkezi bû.

Şolohov, dî roja 20-2-1984'an, dî 78 saliya xwe da çû ser heqîya xwe.

75 Saliya Casimê Celil

Niviskar û helbestvan Casimê Celil, dî roja 27-2-1984'an da kete 75 saliya xwe. Lî Eriwanê Mala Niviskaran da, jî ber tîjikirîna 75 saliya Casimê Celil cîvîneke pîrozbayiyê hat amadekirin. Dî vê şevê da gelek niviskar, rojnamevan, helbestvan, wergerwan, saz bend, karker û gundi beşdar bûn.

Despêka şevê da, berpîrsiyarê Yekitiya Niviskarên Ermenistanê peyivî, Mîkriç Sargasyan dî gotara xwe da, lî ser şexsiyeta Casimê Celil sekîni û jî ber kar-xebata wî spasi wî kîr, ew pîroz kîr.

Paşê, lî ser efrandinê wî, karên wî, Wezirê Eşo deng kîr, ew kiye, çî kîriye, bî firehî Wezirê Eşo lî ser jiyîna wî sekîni. Pey vê gotarê Karlanê Çaçan û serokê Radyoya Erivanê (beşa kurdi) Ahmedê Gogê pîroziyên xwe pêşkêş kîrîn.

Çawa tê zanîn Casimê Celil gelek helbest, serpehati û çîrok nivîsîne. Wî gelek salan jî, dî radyoya kurdi da kar kîriye û dî warê amadekirîne programên radyoyê da keda wî pîr derbaz bûye.

Biraninek L1 Ser APÊ SELİM

Ezê têkevime beri ava,
Gula biçinim, bavê m ser bınava
Kêleka nexwaş, birindara rûnim, hêdi hêdi
Têkme dermanê dıl-hınava

(Straneke Gel)

Apê Selim (Mustafa Budak) dı roja 30-3-1984'an lı bajarê Stockholmê serê xwe dani. Ew şorişvaneki bı dıl şewat bû, 15 salên jiyina wi dı nav şer û tekoşinê da derbaz bû, heta roja mırinê ji, lı ser karê xwe bû, hêrsa xwe lı dıji neyaran tûj dıkir û hêviya rojên xweş av dıda, ew bı enerjike xurt va tıji bû.

Bı rasti, mırına Apê Selim em dı nav şin-giriki mezın da hiştın, hevalên ku Apê Selim nas dıkirın gelek berxwe ketın û baweriya xwe bı mırına wi ne anin, dı çend nameyên lı ser mırına Apê Selim da, ev baweriya xweş tê xuyanê:

"Ew nemır, me ew dı dılê xwe da gor kır, ewê, lı wir bıji"
(Esat, Şam)

"Ew, jı bo me ronahi bû, rêber bû, cihê wi nayê tıjikırın, te koşına wi, ev tekoşına bı rûmet, hertım dı hişê me da wê bıji..."
(Hemze)

"Bı rasti, ew ne tenê kekê te (bırayê Apê Selim) bû, kekê me hemûyan bû. (Ahmet)

"Ez sond dıxwım, lı cihê wi mırına mın bıhata xwestın, mınê bı daxwaza xwe, bı rûken, ev yeka bıhaniya cih..." (Nurê)

"Mın dıxwast, jı destê me tışte bê û me bavê xwe dı şunda bıaniya, ez bawer nakım mın bavê xwe çawa wında kır."
(Zarokeki wi)

"Em çı bıkın, têrê nake û têrê nake ji..." (Kasım)

Hemû ev namana jı bo serxweşiyê, jı birê wira hatine şandin. Hejmara van naman mırov dıkarê hın ji dirêj bıke. Ev şin-giri, ev dılşkestın û berxweketın, tenê bı baweriya me lı ber mırinê stû-xariya mirovan nişani me nade. Dı nav vê şin-giri da mırovhezi heye, mêrxasi, tekoşeri û camêriya Apê Selim heye, rûmeta wi lı bał mirovan hebû, mirovan jê hez dıkir.

Mırovên me bı xwe dı şinan da, naxwazın baweriya xwe, jı wındakırına mirovan bınin, dıxwazın wan dı dıl û mêjûyên xwe da cih bıkın, weki ew neyên birkırın û nemrın (camêri, mêrxasi û qenci-yên wan). Dı şına Apê Selim da, dema keçek dıbêje, diya wi, weki werê cihê xwe da rûnê, neweste, diya wi bı serbılindi dıbêje ku "Keça mın, hın tevi karê mın, nebın, ev dılana kurê mıne, iro kurê mın êdi jı mal bar dıke, dıçe maleke dın, ez dıxwazım mewanên kurê xwe ra xızmetan bıkıım". Eve, bı rasti filozofiya şına mirovên mirovhez. Beri çendeki dı rojnamekê da mın çend giliyên şoreşvane ki İnanê xwend, rejima Xumeyni wê ev şoreşvana dardakıra, ew lı ber sêpiyê benda van rojan bû, wi dıgote diya xwe: "Dayê, dema ewa na (dıjımın) deng nekın, nebêjın weki ez iro lı kiderê gorkırime, paşi rojên azad tê mın bıbini dı nav refên rûkenan da". Dı wela-tên bındest da, wek Kurdistanê, çawa tê xuyanê êdi dayik û zarok bı hevra singê xwe dıdine ber êrişen dıjımın, topên wan....

Paşi mırına Apê Selim çend xwendevanên kovara me, lî ser Apê Selim jî me ra hîn helbest şandin. Jî ber zêdebûn û dirêjbûna wan em nîkarin van hemûyan bîweşin. Dî nav van helbestan da, wek em dibinin, Apê Selim dîjî, rûkene, rûmeta wi bîlînde û xetên xweş lî ser wi da dîbarin, wek helbestvan Seydayê Keleş jî Suriyê dengê xwe bîlînd dîke:

*Weki şêr û pîlîngan tîm xebatkar
Gelek zana, mêr û xweş peya bû*

.....
.....

*Bî guman bû Keleş wê te bîbine
Lî cem mîn ditîna te pîr buha bû*

.....
.....

Disa xwendevanekî me lî Stockholmê, bî navê Îhsan Biçimli, wek lî jêr wusan dînivîse:

*Apê Selim nemîr, Apê Selim nemîr
Bî bir û bawerîya xwe
Jî me ra dîbe weke zînar û çiyayên. gîr
Apê Selim yeke, Apê Selim yeke
Esmanên şîn, jî bawerîyên wi ra
Gelek derîyan vedîke.*

.....
.....

LI TIRKIYÊ POLITİKA PERWERDEGARIYÊ:

ZORDESTIYA LI SER KURDAN

Organa weşani ya Sendîqa Perwerde gariyê û Zaninê lî navça Bayern GEW, dî hejmara xwe ya Sebat 1984'an da, lî ser rewşa zîmanê kurdi, bî imza Horns RÜCKERT va, nîvisarek weşand. Ev nîvisara han, dî kovara Dengê KOMKAR hejmara 64'an da, bî wergera tîrki bî kurtebirî hate weşandin. Em kurdiya wê pêşkêşî xwendevanan dîkin.

"Lî Elmanya Federal, jî karkerên mihacir, yê ku em wek tîrk dihesibînin, jî sîsiyan yekê wana bî etniki kurdî. Lî Tîrkiyê, hukumatê tîrk lî kurdan zordestiyê dîkin. Lî Elmanya Federal jî, ew bî tîrkan ra tevayî bêrûmetiyê dibînin û bî çaveki piçûk lî wan tê nihêrandin...

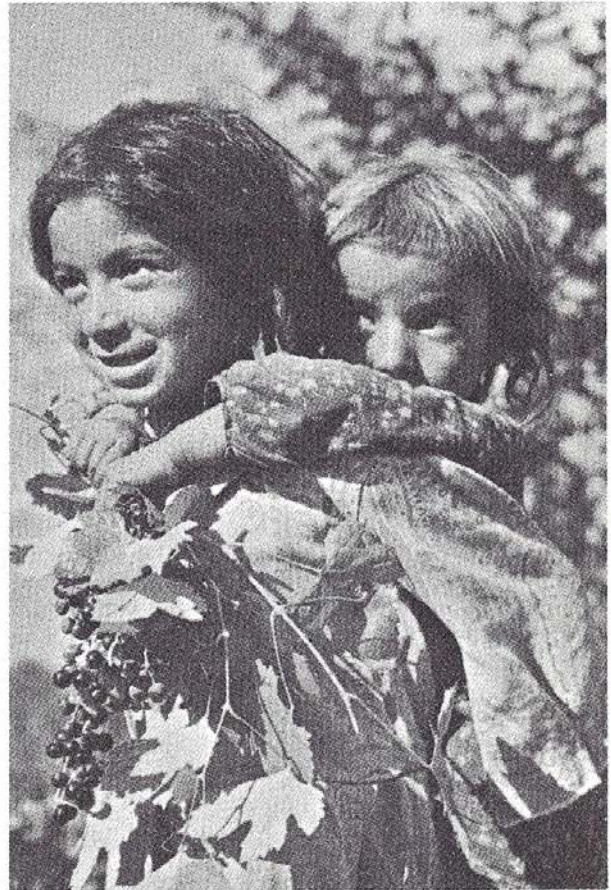
"Pîştî 12 Îlonê 1980, serwêriya geyneralan endamên TÖB-DER ê (Rêxistina Mamosteyên Tîrkiyê) jî dibîstanan avêtin. Bî sedan jî wan avêtin zîndan, cezayên giran lî wan barandin; ew jî cihên wan dîrxîstî. Sedemeki girtî û qedexekirîna TÖB-DER'ê jî ew bî ku, wê mafê perwerdegariya zîmanê dê, jî bona zarokên kurd dîxwast.

"...Zîmanê kurdi jî sala 1924'an vîrda wek zîmanê axîftîna qedexeye.

Lê ev qedexa han heta sala 1980 negîhiştîye serfiraziyê. Lî hember vê, weşanên kurdi bî tevayî dî bin zordestiyê da girtî. Qedexa lî ser zîman, ku bî emîrnama Atatürk va despêkîriye, iro bî kar tê anîn. Her ki bî kurdi bîpeyive û xwe bîde dest, ew lî gîzagona cezan hejmar 142 û benda 3'an tê girtî û cezakîrî.

LI ELMANYA FEDERAL

"Serwêrên elman, kurdan wek tîrk dihesibînin. Loma zarokên kurdan, dî dersxanên tîrki da, bî zîmanê tîrki dersê dibînin. Bî vî awayî zarokên kurd, mecbûrîna 2 zîmanên biyani fêrbî bin. Elmani û tîrki. Fersenda xwendîna bî zîmanê dê, jî bo zarokên kurd tune. Ev jî lî ber serfiraziya hinbû

nê û çêbûna şexsiyeta zarokan bî awa ki qenc dibe astengeke girîng. Lî Elmanya federal, mamosteyên tîrk, jî aliyê hukumatê tene kontrolkîrî. Jî wan perwerdegariyêke nijadperest û gîlikîrîna mamoste û şagîrtên pêşverû tê xwestî. Hukumata tîrk, hemû navgîn (alet) bî nijadperestiyê dadîgre û pêşkêşî dibîstanan dîke.

Lî hember vê perwerdegariya nijadperest, gelek caran jî jîber ku tîrkî baş nîzanî, zarokên kurd, bî bêfehmi û bêkêriyê tene morkîrî.

LI SWÊD

Rewşa zarokên kurd lî Swêd, jî bo dersên kurdi, pîrtûk û navgînên dîndî amadekîrî û jî bo gîhandîna mamosteyên kurd, dî dibîstana bilînd da beşa kurdi vekîriye.

Jî bo rakîrîna dersxanên 2 zîmana û yê netewî, jî bo pêkanîna dersxanên ku zarokên biyani û yê elman bî hevra beşdar bîbin, jî berê da GEW vê daxwaz dîke. Dîvê zarokên kurd, dî dersxanên elmanan da cih bigîrî û herwusa xwediyê mafên dersên kurdi bî ku, dî wan dersan da, zîmanê dê û çanda xwe hinbî.

Çirokek

ÇŪÇIK Ū İSTIRI

NAVДАР

Rojek jı rojan çûçikek dıfire, dıçe lı ser sênceki datine. Lı ser sênc datine, lê belê ıstıriyek dı lingê wê da dıçe. Çûçık dısekıne, dıfire ū dıbêje: "Ez vê ıstıriyê çawa jı lingê xwe derinim".

Çûçık disa dıfire, dıçe nava gundek, lı ser tendûrê datine. Pirekek ji, lı ber tendûrê sekıniye, nan dıpêje, çûçık dıbêje: "Xalti, xalti! tu xêra mıriyê xwe vê ıstıriyê jı lingê mın derxi". Pirek ıstıriyê jı lingê çûçıkê derdıxe ū davêje nava agirê tendûrê, ıstıri dışewite. Çûçık icar hêrs dıbe, vê ali wê ali xwe erdê dıxe, dıbêje: "tuyê yan ıstıriya mın, yan ji nanek bıdı mın". Jı ber ku ıstıri şewitiye, pirek bê çare dımine, naneki dıde çûçıkê.

Çûçıka me dıfire-dıçe rasti cotkareki tê. Cotkar pır bırçı bûye, halê cotkar ne başe. Çûçık jı cotkar ra dıbêje: "Cotkaro! halê te ne hale, han jı te ra vi nani bıxwe!" cotkar nin dıxwe ū çûçıkêra dıbêje: "Xwedê ū pêxember jı te razi be". Çûçık disa vê ali wi ali xwe erdê dıxwe, dıke qırin ū zarin, dıbêje: "Cotkaro! tuyê yan nanê mın, an ji herdu gayên xwe bıdı mın". Cotkar her çıqas eman-yeman, ev herdu ga her tıştên mın in, dıbêje ji, lê feyde nake. Cotkarê bê çare, radıbe herdu gayên xwe dıde çûçıkê.

Çûçık herdu gayan dıgre ū dıçe. Pır dıçe, hındık dıçe rasti siyareki tê. Dıbêje: "Siyaro! karê mın lı gund heye, pêwıste ez zû herım gund, jı ber wılo ji, ez herdu gayên xwe bıdı te, tu ji hespê xwe bıdı mın". Siyar bê gotın ū xeber, qebûl dıke, hesp bı herdu gayan ra dıguhırine.

Çûçık hespê rewan sıyar dıbe, dıçe nava gund. Dınhêre ku çı bınhêre. Dawete, dengê def ū zırnê tê, jın ū mêr, keç ū xort ketı ne destê hev, govendê dıkışının.

Mexrebeye, roj teze çûye avan. Çûçık dıçe mala bavê bûkê dıbe mêvan. Xwediyê malê dıxwaze jı mêvanan ra gayek şerjê bıke. Lê be lê şûna ga da xeleti hespê rewan şerjê dıkın. Gava çûçıka me pê dıhese, disa dıke qırin ū zarin, dıbêje: "Yan hûnê hespê mın, yan ji bûkê bıdı mın". Dê ū bavê bûkê dıbêjin: "eman-yeman ev çı belaye hat serê me, Xwedê jı te razi be, usa nabe". Çı dıkın-nakın, çûçık qayıl nabe. Bê çare dıminın, radıbın bûkê dıdı çûçıkê.

Çûçık bûkê dıgre ū dıçe. Disa pır dıçe-hındık dıçe, rasti şıvaneki tê. Şıvan pez berdaye beriyê, bı xwe ji lı ber kevıreki me zın rûnıştiye, bılûrê lêdıxe. Çûçık dıbêje: "Şıvano! dengê bılûra te ez kuştım, kezeba mın heland. Ez dıxwazım tu bılûra xwe bıdı mın, ez ji bûkê bıdı te". Şıvan ji bı xwe lı tışteke usa dıgere, ku dest nakeve. Şıvan hema bı lez cih da radıbe, bılûrê dıde çûçıkê ū bûkê jı çûçıkê dıstine.

Çûçıka me ji lı ber kevırê ku şıvan rûnıştıbû, rûdınê ū lı bı lûrê dıxe.

Dıbêje:

"Mın ıstıriyek da bı nanek
Nanek da bı du gayan
Du ga da bı hespek
Hespek da bı bûkek
Bûkek da bı bılûrek
Lûr, lûr, lûr..."

CIVÎNA NIVÎSKARAN

Pirtûkxana Qraliyetê (Kungliga Biblioteket), di meha Adarê da, li Stockholmê, temaşegeheke pirtûkên nivîskarên mihacîr vekir. Di temaşegêhê da pirtûkên nivîskarên kurd ji hatibûn raxistin.

Roja pêşin, nivîskarên mihacîr, li temaşegêhê kom bûn. Bi axiftina wezîra mihacîran, Anita Gradin daxuyani hate vekirin. Gradin li ser rewşa literatura biyani li Swêd, rawestiya. Di civinê da mamoste Cigerxwin û M.E. Bozarslan ji beşdar bûbûn. Dema Gradin hate ber beşa pirtûkên kurdî, serokê Enstutiya Biyaniyan xwast ku nasiya Cigerxwin û wê bide hev, lê wê bi rûkenî got "ez Cigerxwin nas dikim" û kêfxweşî da Cigerxwin.

Vê Daxuyaniyê meheki dom kir.

Stockholm

KULILKÊN NEWROZÊ

Şanoya (Tiyatro) bi navê "Listik vanê Gel" di meha çûyi da şanok li ser Kurdistanê derxistin dikê. Naveroka şanoyê jî aliyê şanovana tirk Ayşe Emel û nivîskarê kurd Mahmut Baksî da hat amadekirin. Ev şanoya bi navê "Kulilkê Newrozê" li Stockholmê hate listin û mehekê zêdetir a jot. Gelek nêhîrvanên kurd, tirk, swêd û kesên jî geleñ mayin ev şanoya nûh mêzekirin. Şanovana bi rasti gelek bi jêhati listin û kêfa nêhîrvanan gelek bi wan hat. Zîmanê şanoyê bi kurdî û tirkî bi du zîmanan va hatibû amadekirin. Di naveroka şanoyê da, jî aliki da zordestiyên li ser gelê kurd û jî aliyê dînda ji ne xweşiyên burjuvaziyên piçûk û kesên çeprevî bi firehî cih girtin. Li ser wê şanoyê bi zîmanê kurdî û swêdî pirtûkeke informasyonê jî hate çapkirin.

JI NAV WEŞANAN

ZEMBILFIROŞ

Kurdzaneke bî navê Jakelina MUSU LIYANE, xebata xwe ya lî ser destanê kurdi "ZEMBILFIROŞ" xelas kîr. Wê jî aliki da şaxên folklorik û edebî, jî cuda-cuda navçên Kurdistanê hemberî hev kîriye, jî aliyê din da bîngehê vê destana hêja vekolandiye û mîrxasê serpehatiyê dîde nasin.

LI SER KURDAN

Sazgeha Biyaniyan lî Swêdê (SIV) pirtûkek lî ser kurdan weşand. Nivîskarê pirtûkê Alar Kuutmanne. Dî pirtûkê da, lî ser çand, dirok, zîman, edebîyat û rewşa kurdên lî Swêd hatiyê rawestandî. Pirtûk jî 254 rûpelan û bî zîmanê swêdi pêk hatiyê.

ZÎNÊ

Lî Erivanê berevoka nivîskar Karlanê ÇAÇAN, bî navê "ZÎNÊ" çap bû. Dî nav pirtûkê da gelek helbest û serpehatiyên nivîskar hatine berevkîrîn.

BINHÊRE MADIKAN BERF DIBARE

Dî nav "Çapxane Çanda Kurdi" da pirtûkek nûh jî bo zarokan çap bû, navê wê "Binhêre Madikan Bêrf Dîbare". Pirtûk jî zîmanê Swêdi hatiyê wergerandin.

PARASTINA ÎSMAİL BEŞİKÇÎ

"Parastina" Îsmayil Beşikçi bî ber dadîgehên Tirk, dî nav weşanê "Dengê Komal" da bî zîmanî tirkî hat weşandin. Îsmayil Beşikçi bî dîr û dîrêj lî ser hebûn, çand, dirok û şerkariya gelê kurd dîsekîne.

HEYV LI ESMANÊ DIYARBEKIRÊ

Pirtûkeke helbestan, bî navê "Heyv Lî Esmanê Diyarbekirê" lî Swêde hat weşandin. Nivîskarê pirtûkê Rojen Barnas, gelek helbestên welatpareziyê têda nivisandiye.

Lî Iraqê

"SILAVEK BO DELALÊ"

Ev pirtûka helbestvanê kurd Xalid Husên, lî Bexdayê hatiyê çapkîrîn. Dî pirtûkê da helbestên xweş hene û bî kurmanciyê zelal hatine nivisandin.

"QEVDEK JI HELBESTÊN NALBENDÎ"

Nivîskar Seid Dêreşî, lî ser jîyan û helbestên helbestvanê kurd Ahmed Nalbendi ev pirtûka han amadekîriye. Gelek helbestên Nalbendi têda ci digîrîn. Pirtûk lî Bexdayê hatiyê çapkîrîn.

"SADIQ BAHADDÎN NIVÎSKAREKÎ KURDE"

Lî ser jîyan û xebatên nivîskar, Sadiq Bahaddîn, vekolineke hêjaye. Jî aliyê Dr. Bedîrxan Sîndî da hatiyê nivisandin.

"MEWLÎDA MELAYÊ BATÊYÎ"

Dî mewlidê da herusa Eqida Îmanê ya hozanê mezî Ahmedê Xanê jî cih girtiye.

"ŞOREŞA DIMDIM"

Bî destê Cemil Ahmet-Zêro Herki hatiyê komkîrîn. Dîroka Dimdimê, bî awakî zanîstî têda hatiyê şîrovekîrîn.

"CELALÊ EMERÎ"

Nivîskarê kurd Casîmê Celil, lî Sovyetistanê komkîriye û pêşgotînek jê ra nivisiye. Dr. Îzeddîn, M. Resol, ew jî tipên sîlavî wergerandî ser tipên erebî. Pirtûk lî ser DIMDIM'ê hatiyê nivisandin. Lî Bexdayê hatiyê çapkîrîn.

"STRANÊT SAHÎ Û DILANA"

Ahmed Abdula Zero û Xalid Husên, tevda ev pirtûka folklorik amade kîrîne. Têda gelek stranên dewat û dilanên kurdi cih girtîne.

Berevkar: Salîmê Casîm

ÇEND STRAN

NAVDAR

EYŞOKÊ

Eyşokê ha Eyşokê
Eyşoka romani
Şirinê şemamokê
Destmala xortani

Eyşokê çıma çıma
Eyşoka romani
Kulilka nav genıma
Destmala xortani

Fincana dest hakıman
Eyşoka romani
Xelq zewıcı, ez û tu man
Zalimê tu dizani

Eyşokê usa usa
Eyşoka romani
Kulilka nav garısa
Destmala xortani

Fincana dest mebûsa
Eyşoka romani
Xelk zewıcı em man usa
Zalimê tu dizani.

ÊMA MIN ÊMIŞA MIN

Hat karwanek vê Mûşê
Êma min êmişa min
Dani lı rasta Erdişê
Çavê reş bexşişa min
Dani lı rasta Erdişê
Zendê zêr bexşişa min

Eyşo Fato ez helandım
Êma min êmişa min
Kırime qulpa qayışan
Çavê reş bexşişa min

Hat karwanek vê dıngê
Dani lı rasta Zıringê
Eyşo Fato ez helandım
Kırime qulpa tıfingê

Hat karwanek vê derê
Dani lı rasta bêderê
Eyşo Fato ez helandım
Kırime qulpa kemberê

DELİL XANÊ

Ez ser banan, tu ser banan
Delil Xanê, xana mın
Ez ser banan tu ser banan
Dayıka te qurbana mın

Bû çêrina erebanan
Delil xanê xana mın
Bû terpina zıkırxanan
Dayıka te qurbana mın

Ez l' şemokê ku l' şemokê
Kurtık sorê l' ser neynûkê
Çıl zêr dabû ser ceynûkê
Dayıka te qurbana mın

Ez sıvderê tu sıvderê
Kurtık sorê ser mêzerê
Çıl zêr dabû ser kemberê
Dayıka te qurbana mın

Ez l' hewliyê tu l' hewliyê
Kurtık sorê ser panıyê
Çıl zêr dabû ser enıyê
Dayıka te qurbana mın

AX LÊ KINÊ

Ax lê kinê lê lê lê
Mala minê way way
Ax lê kinê lê lê lê
Emrê minê way way

Ez ne kınım lê lê lê
Ne dirêjim way way
Tak rihanım lê lê lê
Pel dirêjim way way

Ez ne kınım lê lê lê
Ne hûrıkım way way
Tak rihanım lê lê lê
Pel hûrıkım way way

Ez ne kınım lê lê lê
Ne mezınım way way
Tak rihanım lê lê lê
Pel nızanım way way

Ez ne kınım lê lê lê
Ne bıçûkım way way
Tak rihanım lê lê lê
Pel bıçûkım way way

1984

NEWROZ

BIHA: 10:– kr.